

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»

ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ
ΠΡΟΒΟΛΗ ΙΣΧΥΟΣ

Διπλωματική εργασία του Γεωργίου Σαμαλή (Α.Μ. 4332020031)

Επιβλέπων καθηγητής
Σωτήριος Ντάλης

Μέλη Επιτροπής
1. Παρασκευή Κεφαλά
2. Γεώργιος Μαρής

Ρόδος, Ιανουάριος 2022

ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι εξελίξεις που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν δημιουργήσει ένα περιβάλλον συγκρούσεων και ανακατατάξεων μεταξύ παραδοσιακών και μη δυνάμεων που επιθυμούν να ασκήσουν την επιρροή τους στην περιοχή. Η Γαλλία και η Τουρκία είναι δύο από τις χώρες οι οποίες βρίσκονται σε αντιπαράθεση σε όλο το εύρος της Ανατολικής Μεσογείου, από τη Συρία και τον Λίβανο, μέχρι τη Λιβύη και πιο πρόσφατα τη θαλάσσια περιοχή που περιβάλλεται από την Ελλάδα, την Τουρκία, την Κύπρο, την Αίγυπτο και τη Λιβύη. Η απομάκρυνση της Άγκυρας από τους δυτικούς θεσμούς και η αναθεωρητική της πολιτική, που εφαρμόζεται τα τελευταία χρόνια με στόχο την επιβολή των τουρκικών επιδιώξεων στην ευρύτερη περιοχή και την ανάδειξη της Τουρκίας σε περιφερειακή δύναμη είχε ως αποτέλεσμα τη δυναμική αντίδραση της Γαλλίας, η οποία, θέλοντας να διαδραματίσει έναν ηγετικό ρόλο εντός αλλά και εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, υποστήριξε, συμμετείχε ή και ανέλαβε πρωτοβουλία για τη δημιουργία συμμαχιών απέναντι στον τουρκικό επεκτατισμό. Η παρούσα διπλωματική εργασία μέσω ποιοτικής και περιπτωσιολογικής έρευνας αναλύει την επιμέρους πολιτική των δύο χωρών στην Ανατολική Μεσόγειο αλλά και τα πεδία σύγκρουσής τους στην ευρύτερη περιοχή, με απώτερο στόχο την ανάδειξη των βαθύτερων αιτιών της μεταξύ τους αντιπαράθεσης και ποια τελικά είναι η κυρίαρχη του παιχνιδιού.

Λέξεις κλειδιά:

Ανατολική Μεσόγειος, Τουρκία, Γαλάζια Πατρίδα, αναθεωρητισμός, Γαλλία, Ελλάδα, Λιβύη, ελληνογαλλική συμμαχία, Βόρεια Αφρική, Μέση Ανατολή

ABSTRACT

In recent years, geopolitical trends in the Eastern Mediterranean have created an environment of conflict and reshuffle between traditional and non-traditional forces seeking to exert influence in the region. France and Turkey are two of the countries that are in conflict throughout the Eastern Mediterranean, from Syria and Lebanon to Libya and most recently the marine area surrounded by Greece, Turkey, Cyprus, Egypt and Libya. Ankara's withdrawal from the Western institutions and its revisionist policy, implemented with the aim of imposing Turkish aspirations on the wider region and making Turkey a regional power, resulted in a dynamic reaction from France, which, wanting to play a leading role inside and outside the European Union, supported, participated in or even took the initiative to form alliances against Turkish expansion. This thesis, using qualitative research and case studies, analyzes the two countries' individual policies in the Eastern Mediterranean and the areas of conflict in the wider region, with the ultimate goal of highlighting the deeper causes of the confrontation between them and which actually dominates the game.

Key words:

Eastern Mediterranean, Turkey, Blue Homeland, Mavi Vatan, revisionism, France, Greece, Libya, greek-french agreement, North Africa, Middle East

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ΑΟΖ	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΓ	Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας
ΕΣΣΔ	Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΗΑΕ	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
ΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΚΕΠΠΑ	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΚΠΑΑ	Κοινή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας
ΚτΕ	Κοινωνία των Εθνών
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΓΔΜ	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας
ΣΑ	Συμβούλιο Ασφαλείας
ΤΔΒΚ	Τουρκική Δημοκρατία Βόρειας Κύπρου
ΑΚΡ	Adalet ce Kalkinma Partisi (Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης)
CFSP	Common Foreign Security Policy
CSDP	Common Security and Defense Policy
GNA	Government of National Accord
ISIS	Islamic State of Iraq and Syria
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi (Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης)
MoU	Memorandum of Understanding
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NAVTEX	NAVigational TELeX
PKK	Partiya Karkerên Kurdistanê (Κουρδικό Εργατικό Κόμμα)
PYD	Partiya Yekîtiya Demokrat (Κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης)
YPG	Yekîneyên Parastina Gel (Ομάδες Προστασίας του Λαού)
UfM	Union for Mediterranean

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
ABSTRACT	v
ΓΛΩΣΣΑΡΙ	vii
ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	xiii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	3
1.1 Χρησιμοποιώντας τη θρησκεία	5
1.2 Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας»	6
1.3 Οι διεκδικήσεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο	8
1.3.1 Παρέμβαση στη Συρία	8
1.3.2 Διείσδυση στη Λιβύη	9
1.3.3 Ανταγωνισμοί με την Ελλάδα και την Κύπρο.....	11
2. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ	15
2.1 Η ευρωμεσογειακή πολιτική της Γαλλίας.....	17
2.2 Αφρική και Μέση Ανατολή	20
2.3 Η διαχρονική ελληνογαλλική συνεργασία	22
3. Η ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΓΑΛΛΙΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ	25
3.1 Η κόντρα μεταξύ των ηγετών.....	26
3.2 Διένεξη στη Βόρεια Αφρική	27
3.3 Ο γαλλοτουρκικός ανταγωνισμός στη Μέση Ανατολή.....	29
3.3.1 Κρίση εμπιστοσύνης στη Συρία	29
3.3.2 Νέο πεδίο προστριβών ο Λίβανος.....	31
3.4 Η θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου	33
3.4.1 Η ελληνογαλλική συμμαχία	34

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	37
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	43

Στη Μαργαρίτα και τη Σήλια...

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1. Ο Τούρκος πρόεδρος Ερντογάν σε ομιλία του σχηματίζει τον χαιρετισμό «ραμπιά»	5
Εικόνα 2. Ο χάρτης της "Γαλάζιας Πατρίδας"	7
Εικόνα 3. Η συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και λιβυκής κυβέρνησης το 2019 για τον καθορισμό των ΑΟΖ των δύο χωρών	10
Εικόνα 4. Το σεισμογραφικό Ογυς Reis συνοδευόμενο από τουρκικό στολίσκο πολεμικών πλοίων πλέει προς τη δεσμευμένη με NAVTEX περιοχή νότια του Καστελόριζου το καλοκαίρι του 2020.....	12
Εικόνα 5. Ο Γάλλος πρόεδρος Ζισκάρ ντ' Εστέν με τον Έλληνα πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή από την επίσκεψη του πρώτου στην Ελλάδα το 1975.....	23
Εικόνα 6. Ο πρόεδρος Μακρόν στην επίσκεψή του στον Λίβανο μετά την καταστροφική έκρηξη στο λιμάνι της Βηρυτού επιβεβαιώνει στους κατοίκους της πόλης ότι η Γαλλία δεν τους ξεχνάει.....	31

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μεσόγειος, και πιο συγκεκριμένα η ανατολική μεριά της, επανέρχεται στο κέντρο των διεθνών εξελίξεων. Η γεωστρατηγική θέση των χωρών που περιβάλλουν τη θαλάσσια περιοχή της, το νέο ενεργειακό σκηνικό και η μετατόπιση του ενδιαφέροντος των μεγάλων δυνάμεων σε άλλα κέντρα βάρους δημιουργούν ένα νέο θέατρο συγκρούσεων και ανακατατάξεων, όπου παραδοσιακές αλλά και νέες δυνάμεις μάχονται για να ασκήσουν την επιρροή τους. Δύο από τους κύριους δρώντες στην περιοχή είναι η Τουρκία και η Γαλλία, δύο χώρες που είχαν άλλοτε συγκλίνοντα και άλλοτε αποκλίνοντα συμφέροντα. Τη δεδομένη χρονική περίοδο, οι δύο χώρες έρχονται σε σύγκρουση στην Ανατολική Μεσόγειο σε μία περιοχή που εκτείνεται από τη Λιβύη μέχρι τον Λίβανο, με κύριο χώρο αντιπαράθεσης τη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Ελλάδας, Λιβύης, Αιγύπτου, Κύπρου και Τουρκίας, τον καθορισμό των θαλάσσιων ζωνών και την εκμετάλλευση του ενεργειακού πλούτου που πιθανόν να κρύβεται στο βυθό της.

Η επιλογή του θέματος της διπλωματικής εργασίας έγινε υπό το φως των εξελίξεων που έλαβαν χώρα τα τελευταία χρόνια στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου με αποκορύφωμα την παρατεταμένη ελληνοτουρκική κρίση του καλοκαιριού του 2020, όταν η Τουρκία αποφάσισε να διεξάγει θαλάσσιες έρευνες υδρογονανθράκων στην ελληνική υφαλοκρηπίδα, με την ένταση να ανεβαίνει κατακόρυφα και να φθάνει μέχρι και λίγο πριν τη στρατιωτική σύρραξη. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την προσπάθεια ενίσχυσης τη θέσης της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή και την πρότερη ηχηρή παρέμβαση στη Συρία και τη Λιβύη, ανάγκασε τη Γαλλία να εφαρμόσει μια πιο επιθετική πολιτική, υποστηρίζοντας ξεκάθαρα την ελληνική θέση και μετατρέποντας την κρίση εντέλει σε μία γαλλοτουρκική αντιπαράθεση. Η συγκεκριμένη εργασία θα προσπαθήσει να βρει ποιες είναι οι βαθύτερες αιτίες σύγκρουσης των δύο χωρών -της Τουρκίας και της Γαλλίας- ώστε να καταλήξει στο ποια από τις δύο -αν υπάρχει κάποια- έχει τελικά την κυριαρχία στην Ανατολική Μεσόγειο.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ποιοτική έρευνα, η οποία βασίστηκε στη μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών. Παράλληλα, εξετάστηκαν συγκεκριμένα υποσυστήματα, όπως η Βόρεια Αφρική, η Μέση Ανατολή και η θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και οι πολιτικές που ακολουθούν οι χώρες ενδιαφέροντος. Επομένως, η συγκεκριμένη μελέτη αποτελεί και μια περιπτωσιολογική έρευνα. Η επιλογή αυτής της μεθοδολογίας συνέβαλε στην αποτελεσματική μελέτη πληροφοριών και δεδομένων, ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα. Ωστόσο, επειδή το θέμα που πραγματεύεται η διπλωματική αυτή εργασία είναι καθόλα επίκαιρο, ο γράφων βασίστηκε κυρίως σε επιστημονικές πηγές από το διαδίκτυο, καθώς η έντυπη βιβλιογραφία είναι αρκετά περιορισμένη. Παράλληλα, καθώς οι εξελίξεις πάνω στο συγκεκριμένο αντικείμενο είναι

καταιγιστικές και με στόχο την κατάθεση της εργασίας στο τέλος του 2021, οι πληροφορίες και τα γεγονότα που καταγράφονται χρονολογούνται μέχρι τις αρχές Δεκεμβρίου 2021.

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η πολιτική της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, με έμφαση στην περίοδο από την ανάληψη της εξουσίας από τον Τούρκο πρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν (Recep Tayyip Erdoğan) μέχρι σήμερα, και πώς η πολιτική «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες» μετατράπηκε σε μια αναθεωρητική και επιθετική στάση, χρησιμοποιώντας το Ισλάμ και ενσωματώνοντας το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» στην εξωτερική πολιτική για να επιτύχει τις επιδιώξεις της στην περιοχή.

Εν συνεχεία, στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται η γαλλική πολιτική στην υπό εξέταση περιοχή, τονίζοντας την προσπάθεια της Γαλλίας να επιτύχει τους στόχους της αρχικά μέσα από μία ευρωμεσογειακή πολιτική προωθώντας την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, μέσω της οποίας θα πρόβαλε και θα διατηρούσε την ισχύ της. Ωστόσο, η μη επίτευξη συμφωνίας για έναν κοινό τρόπο αντιμετώπισης της Άγκυρας σε ευρωπαϊκό πλαίσιο ανάγκασε το Παρίσι να δράσει μονομερώς, συμμετέχοντας ή δημιουργώντας ακόμα και συμμαχίες εκτός πλαισίων της Ένωσης και του ΝΑΤΟ. Επίσης, εξετάζεται το ενδιαφέρον της Γαλλίας για τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή που αποτελούν μέρος της ιστορικής πολιτικής γαλλικής κουλτούρας και αντικατοπτρίζεται στις παρεμβάσεις του στη Λιβύη, τη Συρία και πρόσφατα τον Λίβανο, αλλά και η διαχρονική ελληνογαλλική συνεργασία που, παρά τις διάφορες διακυμάνσεις των σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Γαλλίας ανά τα χρόνια, σήμερα βρίσκεται στο ζενίθ της.

Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο του κυρίου μέρους της παρούσας έρευνας γίνεται μελέτη των επιμέρους αντιπαραθέσεων μεταξύ της Τουρκίας και της Γαλλίας, και πιο συγκεκριμένα της γαλλικής αντίδρασης στις τουρκικές ενέργειες, ξεκινώντας από την προσωπική κόντρα μεταξύ των δύο ηγετών, συνεχίζοντας με τη σύγκρουση συμφερόντων στη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή και ολοκληρώνοντας με τη διαμάχη στη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, που οδήγησε στην πρόσφατη υπογραφή της ελληνογαλλικής αμυντικής συμφωνίας τον Σεπτέμβριο του 2021.

1. Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η σημασία της Ανατολικής Μεσογείου για το τουρκικό κράτος είναι διαχρονική. Από την εποχή της οθωμανικής αυτοκρατορίας μέχρι σήμερα, η επιθυμία για πρόσβαση στα νερά της Μεσογείου κατείχε πρωταγωνιστικό ρόλο. Το ενδιαφέρον της Τουρκίας για την περιοχή έχει αναθερμανθεί τα τελευταία χρόνια από τις εξελίξεις που έχουν λάβει χώρα στον τομέα της ενέργειας. Το ενδιαφέρον αυτό της Άγκυρας εκφράζεται μέσα από διάφορες μορφές παρεμβατικής πολιτικής στην περιοχή. Η Τουρκία έχει αναδιαμορφώσει το γεωπολιτικό της δόγμα και το έχει συνδέσει με τη νέα αντίληψή της για την περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Μούδουρος, 2021).

Στόχος του προέδρου Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν είναι η ανάδειξη της Τουρκίας σε κυρίαρχη δύναμη στη Μέση Ανατολή, η μείωση της ενεργειακής εξάρτησης και η μετατροπή από ενεργειακό κόμβο σε παραγωγό με απώτερο στόχο την ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας, αλλά και η σημαντική ενίσχυση της αμυντικής βιομηχανίας της χώρας, η οποία θα ελαττώσει την ανάγκη εξάρτησης από τις αγορές τρίτων χωρών. Οι επιλογές της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας έχουν επηρεαστεί σημαντικά από τη συγκέντρωση της πολιτικής δύναμης στον ίδιο τον πρόεδρο και στην ανάγκη εξυπηρέτησης των πολιτικών φιλοδοξιών του, ασκώντας μια πολύ επιθετική εξωτερική πολιτική (Αθανασόπουλος, 2020).

Η αρχή της θητείας του Ερντογάν ως πρωθυπουργός της Τουρκίας το 2003 χαρακτηρίστηκε από μετριοπάθεια και μεταρρυθμίσεις. Ο ίδιος άνοιξε τον δρόμο για την τροποποίηση ακραίων άρθρων του ποινικού κώδικα, προχωρώντας σε μεταρρυθμίσεις που είχαν θετική εντύπωση στη Δύση (Ακσα, 2017). Απ' ότι φάνηκε όμως, κύριος στόχος του ήταν η επιβολή μιας ισλαμιστικής ατζέντας μετά την εδραίωση της εξουσίας του στη χώρα. Έτσι, η Τουρκία έχει μεταμορφωθεί σε ένα ρεβιζιονιστικό κράτος με στόχους επεκτατικούς, με τον ίδιο της τον πρόεδρο να αμφισβητεί τα ίδια τα θεμέλια της σύγχρονης κοσμικής Τουρκίας (Αθανασόπουλος, 2020). Η εξωτερική πολιτική του Ερντογάν πλέον αποτελείται από ένα μείγμα στοιχείων νεο-οθωμανισμού, ισλαμισμού, εθνικισμού και εσωτερικών εξελίξεων, κάνοντάς την ιδιαίτερα επιθετική και διεκδικητική και στοχεύοντας την εδραίωση της Τουρκίας ως μίας χώρας που θα διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στην περιοχή (Σταματόπουλος, 2021) και ειδικότερα σε μέρη της πάλαι ποτέ οθωμανικής αυτοκρατορίας με το βλέμμα στραμμένο στην επέτειο των εκατό χρόνων από την ίδρυση της μετα-οθωμανικής Τουρκίας (Christofis, 2018).

Η πραξικοπηματική απόπειρα της 15^{ης} Ιουλίου του 2016 ήταν ένα καθοριστικό σημείο στην κορύφωση της κρίσης εξουσίας, την αύξηση της έντασης των υπαρχόντων ανταγωνισμών και την αύξηση της κοινωνικής πόλωσης στην Τουρκία, επισημοποιώντας τη διάλυση του

προηγούμενου μπλοκ εξουσίας (power bloc)¹ και ενισχύοντας τις διαδικασίες ανοικοδόμησης ενός νέου. Ταυτόχρονα με την ανάπτυξη ενός πλαισίου υπαρκτικής ανασφάλειας από τον Τούρκο πρόεδρο Ερντογάν, η σχεδόν αστραπιαία αντιμετώπιση πραξικοπηματιών και μη δημιούργησε το πλαίσιο μιας νέας συλλογικής ταυτότητας στον άξονα «ένα έθνος, ένα κράτος, μια πατρίδα, μια σημαία», συσπειρώνοντας όλα τα τμήματα του δεξιού χώρου της τουρκικής κοινωνίας (Adisomnez & Onursal, 2020). Η σημερινή κυβέρνηση τονίζει ξεκάθαρα ότι η «Νέα Τουρκία» (Yeni Turkiye), ειδικά μετά την απόπειρα πραξικοπήματος, έχει ξεκινήσει έναν «Δεύτερο Πόλεμο Ανεξαρτησίας», χωρίζοντας την πολιτική ιστορία της τουρκικής δημοκρατίας σε δύο εποχές: την κεμαλική περίοδο του πριν και τη μετα-κεμαλιστική του σήμερα (Christofis, 2018).

Όλα τα παραπάνω δημιούργησαν μια γενική πολιτική στρατηγική που επηρέασε τους προσανατολισμούς της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, οι οποίες ήδη βρίσκονταν σε κρίση. Η αποφυγή άμεσης καταδίκης του πραξικοπήματος και οι επικρίσεις για την αυταρχικότητα του τουρκικού κράτους από τις χώρες της Δύσης συνέβαλαν στην αναθεώρηση των σχέσεων της Τουρκίας με τις δυτικές χώρες αλλά και στην προσπάθεια δημιουργίας ενός τουρκικού άξονα στην περιφέρειά της. Η τουρκική καχυποψία για τη Δύση συνέβαλε στην ενίσχυση της βούλησης της Άγκυρας να σχεδιάσει αυτόνομες πολιτικές διασφάλισης της εθνικής της ασφάλειας χωρίς την υποστήριξη ή ακόμα περισσότερο την έγκριση δυτικών δυνάμεων. Έτσι, αναπτύχθηκαν πρωτοβουλίες για τη δημιουργία προϋποθέσεων αυτονομίας, όπως για παράδειγμα η εντατικοποίηση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας και η προώθηση του στρατού ως βασικός άξονας υλοποίησης της εξωτερικής πολιτικής της χώρας, με άμεσο αποτέλεσμα την προσπάθεια σχεδιασμού ενός νέου δόγματος εθνικής ασφάλειας στο πλαίσιο της ανάγκης για αυτονομία και αυτάρκεια. Η άποψη ότι οι στρατηγικές προοπτικές της Τουρκίας εκτείνονται πέρα από το πλαίσιο των δυτικών συμμαχιών υιοθετήθηκε πέρα από την τουρκική κεντροδεξιά και από τον πρώην υπουργό εξωτερικών της χώρας, Ισμαήλ Τζεμ (Ismail Cem) στα τέλη της δεκαετίας του '90. Η θέση αυτή κέρδισε παραπάνω έδαφος μετά την άνοδο του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Adalet ve Kalkinma Partisi, AKP) στην εξουσία το 2002 (Γρηγοριάδης & Κωσταράς, 2021), όταν το δόγμα αυτό παρουσιάστηκε ως μια αναγκαιότητα αντιμετώπισης μιας επίθεσης που δεχόταν η Τουρκία από πολλά μέτωπα, τόσο εσωτερικά, όπως η FETÖ² και το κουρδικό Εργατικό Κόμμα (Partiya Karkerên Kurdistanê,

¹ Power bloc: Μια ένωση ομάδων, κοινωνικών και ταξικών δυνάμεων, που έχουν κοινό συμφέρον και ενεργούν ως ενιαία πολιτική δύναμη (Μούδουρος, 2021).

² Το κίνημα του Φετουλάχ Γκιουλέν (Fethullah Gülen) αναφέρεται από τα μέλη του ως Hizmet, δηλαδή υπηρεσία, ή Cemaat, δηλαδή κοινότητα. Ωστόσο, μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016, η

PKK), όσο και εξωτερικά, όπως το Ισλαμικό Κράτος (Islamic State of Iraq and Syria, ISIS). Τη δεδομένη χρονική περίοδο, η Τουρκία εμπλέκεται στρατιωτικά στη Συρία, τη Λιβύη και το Ιράκ, ενώ έχει στρατιωτική παρουσία και σε άλλες χώρες, όπως το Κατάρ και η Σομαλία (Αθανασόπουλος, 2020). Η εξωστρέφεια του ιδεολογικού και πολιτικού υπόβαθρου του νέου δόγματος που προέκυψε από την άποψη για εξουδετέρωση οποιασδήποτε απειλής στην πηγή της οδήγησε στην ανάγκη για αναδόμηση και ενίσχυση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων ώστε να έχουν τη δυνατότητα να επιχειρούν εκτός συνόρων, για δημιουργία στρατιωτικών βάσεων στο εξωτερικό και για την ενίσχυση της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Οι επιχειρήσεις «Ασπίδα του Ευφράτη» και «Κλάδος Ελαίας» στη Συρία θεωρήθηκαν ως τα δύο πρώτα επιτυχημένα παραδείγματα του δόγματος αυτού (Μούδουρος, 2021).

1.1 Χρησιμοποιώντας τη θρησκεία

Ο Τούρκος πρόεδρος αρέσκεται στο να παρουσιάζει τον εαυτό του ως παγκόσμιο ηγέτη του Ισλάμ (Μελέτης, 2020). Αν και στην αρχή, η θρησκευτική αυτή διάσταση φάνηκε να βοηθάει την τουρκική κυβέρνηση στο να κερδίσει τη δυτική υποστήριξη μέσω της εικόνας ενός μετριοπαθούς Ισλάμ, πρότυπου για τον εκδημοκρατισμό και των υπόλοιπων μουσουλμανικών

Εικόνα 1. Ο Τούρκος πρόεδρος Ερντογάν σε ομιλία του σχηματίζει τον χαιρετισμό «ραμπιά»

Πηγή: kathimerini.gr

χωρών, οι εξελίξεις διέψευσαν αυτές τις προσδοκίες. Η Τουρκία αρχικά συνεργάστηκε με τη Σαουδική Αραβία για την υποστήριξη της σουνιτικής αντιπολίτευσης κατά του Σύρου προέδρου Άσσαντ (Bashar al-Assad), υποστηρίζοντας ακόμα και ακραία ισλαμιστικά στοιχεία στην περιοχή. Ωστόσο, αργότερα ήρθε σε ρήξη με τους Σαουδάραβες, οι οποίοι ανησύχησαν ότι το πολιτικό

Ισλάμ ενείχε κινδύνους για τη βασιλική οικογένεια (Tastekin, 2021). Από την άλλη, συνεργάζεται στενά με το Κατάρ, λαμβάνοντας υποστήριξη αλλά και χρηματοδότηση για τον ακτιβισμό υπέρ των Αδελφών Μουσουλμάνων (Youssef, 2021).

τουρκική κυβέρνηση το ονόμασε Fethullahçi Terör Örgütü (FETÖ), δηλαδή Τρομοκρατική Οργάνωση του Φετουλάχ (Country Policy and Information Note Turkey: Gülenism, 2017).

Η οπτική αυτή και κατ' επέκταση χρήση της θρησκείας έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στην εξωτερική πολιτική της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ανατροπή του πρώην Αιγύπτιου προέδρου Μόρσι (Mohamed Morsi) και της κυβέρνησής του, που υποστηριζόταν από την μουσουλμανική αδελφότητα, είχε ως αποτέλεσμα τη σκληρή αντιπαράθεση μεταξύ Καΐρου και Άγκυρας. Επίσης, η παροχή υποστήριξης προς στην πολιτοφυλακή της δυτικής Λιβύης αλλά και στην κυβέρνηση της Τρίπολης προέρχεται εν μέρει λόγω της υποστήριξής τους προς τους Αδελφούς Μουσουλμάνους. Αντίστοιχα, και η υποστήριξη της παλαιστινιακής σουνιτικής Χαμάς (Σταματόπουλος, 2021).

Επίσης, η συχνή επιθετική ρητορική του Ερντογάν δεν μένει μόνο στην επίθεση εναντίον της Δύσης, αλλά τροφοδοτεί τον φανατισμό σε μουσουλμανικές κοινότητες εντός της Ευρώπης, χρησιμοποιώντας τους ομόθρησκους υπηκόους των ευρωπαϊκών χωρών ως όπλο εκ των έσω (Μελέτης, 2020).

1.2 Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας»

Ο ισχυρός εθνικισμός δεν κυριαρχεί μόνο στην πολιτική αλλά και στις ένοπλες δυνάμεις της Τουρκίας, οι οποίες όχι μόνο καθοδηγούνται από την κυβερνητική πολιτική, αλλά πολλές φορές αναλαμβάνουν και πρωτοβουλίες. Μια τέτοια περίπτωση είναι και η ιδέα της «Γαλάζιας Πατρίδας» (Mavi Vatan) που σκιαγραφήθηκε το 2006 από τον ναύαρχο Τζεμ Γκιουρντενίζ (Cem Gürdeniz), ο οποίος αν και έχει πλέον αποστρατευτεί, παραμένει θερμός υποστηρικτής της ευρασιατικής και αντιδυτικής στάσης στο σώμα των ενόπλων δυνάμεων, και βελτιώθηκε πρόσφατα στο επίπεδο του κρατικού δόγματος από τον πρώην Αρχηγό του Επιτελείου της Τουρκίας, ναύαρχο Τζιχάτ Γιαϊτζί (Cihat Yayci) (Fahim, 2020).

Η «Γαλάζια Πατρίδα» ορίζει τις θαλάσσιες περιοχές στις οποίες η Τουρκία πρέπει να διεκδικήσει να έχει κυριαρχία και επομένως καθορίζει τις θαλάσσιες ζώνες και κατ' επέκταση την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) της. Επίσης, αποτελεί τη δεύτερη στρατηγική ζώνη της Τουρκίας, δηλαδή το τελευταίο τείχος προστασίας της χώρας, επιβεβαιώνοντας το σκεπτικό εξαγωγής της άμυνας της Τουρκίας σε περιοχές πέρα από τα σύνορά της. Σύμφωνα με τον εκφραστή του δόγματος της «Γαλάζιας Πατρίδας», οι θάλασσες που περιβάλλουν την Τουρκία πρέπει να αντιμετωπίζονται ως έδαφος της (Μούδουρος, 2021). Η «Γαλάζια Πατρίδα» αποτελεί την ιδεολογική ραχοκοκαλιά της συγκρουσιακής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο και διεκδικεί μεγάλο μέρος της θαλάσσιας περιοχής για την Τουρκία (Jabbour, 2021) και στα πλαίσια της ενίσχυσης των συμβολισμών για την ιδεολογική αλλά και πολιτική νομιμοποίηση της τουρκικής παρεμβατικότητας στην Ανατολική Μεσόγειο επανεμφανίστηκε και πλέον έχει υιοθετηθεί, ανεπίσημα βέβαια, ως το δόγμα που ορίζει την προέκταση των πτυχών του νέου

γεωπολιτικού δόγματος της χώρας στη θάλασσα και της επεκτατικής εξωτερικής πολιτικής, φέρνοντάς τη σε αντιπαράθεση με πολλές χώρες της περιοχής (Μούδουρος, 2021 & Σταματόπουλος, 2021).

Η έννοια της «Mavi Vatan» εκφράστηκε με συγκεκριμένες γεωγραφικές διαστάσεις, και πιο συγκεκριμένα με ένα όραμα διεύρυνσης των τουρκικών θαλάσσιων ορίων σε μια έκταση 462.000 τετραγωνικών μέτρων (βλ. *Εικόνα 2*), και με αποφασιστικότητα υπεράσπισής τους με

Εικόνα 2. Ο χάρτης της "Γαλάζιας Πατρίδας"

Πηγή: militaire.gr

πιστική διπλωματία και στρατιωτικά μέσα θεωρώντας την Τουρκία ως μια χώρα θαλάσσια δύναμη, υποδεικνύοντας τους ανταγωνισμούς στην Ανατολική Μεσόγειο (Jabbour, 2021). Στις 29 Οκτωβρίου 2019, ο Ενγκίν Αγκμής (Engin Ağmıs), κυβερνήτης της φρεγάτας Gökçeada, διαβεβαίωσε τον Τούρκο πρόεδρο για την ετοιμότητα της υλοποίησης οποιασδήποτε διαταγής για την προστασία «κάθε σπιθαμής της Γαλάζιας Πατρίδας». Ταυτόχρονα, συμπεριλαμβάνει και την επιδίωξη του τουρκικού κράτους να επεκτείνει την επιρροή του και πέρα από τα πολιτικά καθορισμένα σύνορά του, καθορίζοντας πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά την περιοχή που θέλει να επηρεάζει (Μούδουρος, 2021).

Το δόγμα είναι μια αντανάκλαση της εθνικιστικής στροφής της Τουρκίας και της αναζήτησης της χώρας για γεωστρατηγική αυτονομία και ενεργειακή ασφάλεια μέσω της πρόσβασης σε πόρους υδρογονανθράκων (Jabbour, 2021). Την ίδια στιγμή, η ευρύτερη ιδεολογική νομιμοποίηση της «Γαλάζιας Πατρίδας» και των πολιτικών γενικότερα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, συμπεριέλαβε και τις πτυχές μιας νεο-οθωμανικής τάσης με έντονο το ισλαμικό στοιχείο. Επιλεκτικές αναφορές στο ιστορικό παρελθόν της οθωμανικής

αυτοκρατορίας, όπως ότι η Ανατολική Μεσόγειος ήταν μια οθωμανική λίμνη και η προώθηση της επικράτησης του οθωμανικού στόλου επί του στόλου του Πάπα στην Πρέβεζα το 1538 ως μιας νέας εθνικής επετείου, νομιμοποιούν σε ένα μέρος της τουρκικής κοινωνίας τις διευρυμένες διεκδικήσεις της χώρας. Χαρακτηριστικό είναι και το γεγονός ότι τα ερευνητικά και γεωτρητικά πλοία της Τουρκίας φέρουν ονόματα Οθωμανών ναυάρχων και σουλτάνων με στρατιωτικές επιτυχίες (Σταματόπουλος, 2021), αλλά και οι περιπολίες του τουρκικού ναυτικού στην περιοχή έχουν την κωδική ονομασία «Ασπίδα της Μεσογείου», παραπέμποντας προφανώς στην προστασία της τουρκικής κυριαρχίας από την ξένη αμφισβήτηση (Μούδουρος, 2021).

Το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» είναι η συνέπεια μιας νοοτροπίας δεκαετιών, και η επανεμφάνισή του συνέπεσε με την πρόσφατη ανακάλυψη υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ, δίνοντας την αφορμή στην Τουρκία για νέες διεκδικήσεις, σε μία περίοδο μάλιστα που η τουρκική κοινωνία έχει συνηθίσει τον αναθεωρητισμό και τις εθνικιστικές επιδιώξεις αλλά και την ιδέα του πολέμου και των απωλειών, τόσο ενόπλων όσο και αμάχων, εξαιτίας της ολοένα και αυξανόμενης δράσης του τουρκικού στρατού εντός και εκτός συνόρων.

1.3 Οι διεκδικήσεις της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο

1.3.1 Παρέμβαση στη Συρία

Στη δεκαετία του 2000, στο πλαίσιο της διπλωματίας της καλής γειτονίας, η Τουρκία είχε επενδύσει στη Συρία τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη αραβική χώρα. Στην πραγματικότητα, δεδομένης της κεντρικής θέσης της Συρίας στο αραβικό περιφερειακό σύστημα, η Δαμασκός θεωρούνταν η πύλη της Τουρκίας στην αραβική περιοχή. Μέσω της οικοδόμησης επιρροής στη Συρία, η Τουρκία προσπάθησε να εδραιώσει το καθεστώς περιφερειακής ισχύος της. Είναι ακόμα αποφασισμένη να ακολουθήσει μια ενεργή πολιτική για να διατηρήσει τη θέση της ως βασικός παράγοντας στη συριακή σκακιέρα και να συμμετέχει στη διαμόρφωση της μεταπολεμικής ισχύος της χώρας. Το πιο σημαντικό στους υπολογισμούς της Άγκυρας, η Συρία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ατού στις διαπραγματεύσεις για το μέλλον της περιοχής και να χρησιμεύσει ως στοιχείο μιας μεγάλης διαπραγμάτευσης με τις δυτικές δυνάμεις και τους περιφερειακούς παίκτες, κυρίως τη Ρωσία και το Ιράν, για τη διανομή ζωνών επιρροής στη Μέση Ανατολή (Jabbour, 2021).

Ωστόσο, σε μία πλέον διευρυνόμενη απομάκρυνση από τις παραδοσιακές δυτικές συμμαχίες της, η Τουρκία έχει εισβάλει στη Συρία, με στρατιωτικές επιχειρήσεις που φέρουν κωδικές ονομασίες όπως «Επιχείρηση Ειρηνική Άνοιξη» και «Κλάδος Ελαίας», προσπαθώντας να εδραιωθεί στο εσωτερικό της χώρας αλλά ταυτόχρονα να αναδείξει έναν αμυντικό χαρακτήρα των επιχειρήσεων αυτών (Σταματόπουλος, 2021). Οι επιχειρήσεις αυτές, αν και

πραγματοποιήθηκαν χωρίς σοβαρές νομικές δικαιολογίες και με πρόφαση την αντιμετώπιση του Ισλαμικού Κράτους, παρείχαν στην Άγκυρα αυτό που είχε μεγαλύτερη σημασία, δηλαδή την απώθηση των κουρδικών δυνάμεων της Συρίας (Yekîneyên Parastina Gel, YPG) από τα σύνορα και τη δημιουργία μιας σχεδόν συνεχούς ασφαλούς ζώνης που ελέγχεται από τις δυνάμεις της. Επιπλέον, σε αρκετούς τομείς, η Τουρκία εφαρμόζει τα στοιχεία μόνιμης παρουσίας, όπως υποδομές δημόσιων υπηρεσιών με την κατασκευή ιατρείων, ταχυδρομείων και σχολείων, ενώ καθιστά την τουρκική λίρα το κύριο νόμισμα στην τοπική οικονομία, έχοντας ταυτόχρονα και μεγαλύτερα σχέδια για μια τεράστια προσπάθεια ανοικοδόμησης σε τουλάχιστον τρεις συριακές περιοχές (Pierini, 2020).

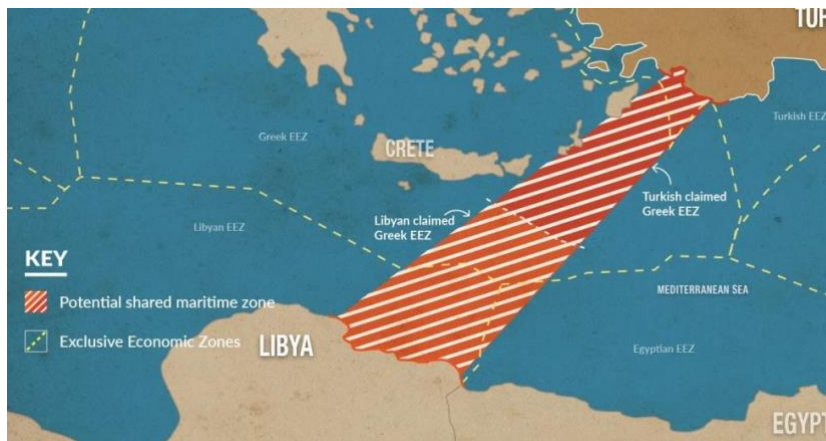
1.3.2 Διείσδυση στη Λιβύη

Όσον αφορά τη Λιβύη, η παρέμβαση της Άγκυρας για την υποστήριξη της αναγνωρισμένης από τα Ηνωμένα Έθνη (ΗΕ) Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας (Government of National Accord, GNA) του Φαγέζ αλ-Σάραζ (Fayez al-Sarraj) στηρίζεται σε διαμετρικά αντίθετα κίνητρα. Σε γεωπολιτικό επίπεδο, μετά την αποτυχία της πολιτικής της απέναντι στις αραβικές επαναστάσεις, η απομονωμένη Τουρκία βρήκε στη Λιβύη ένα πεδίο από το οποίο θα μπορούσε να επιβεβαιώσει εκ νέου την περιφερειακή της ηγεσία και να ανακτήσει την επιρροή της (Jabbour, 2021). Η ισχύς σε στρατιωτικό εξοπλισμό που αυξήθηκε τα τελευταία χρόνια, επέτρεψε επίσης στην Τουρκία να παίξει τον δικό της ρόλο στα γεγονότα (Villegas, 2020), ειδικά με τη χρήση ελαφρών οπλισμένων μη επανδρωμένων αεροσκαφών σε πολεμικές επιχειρήσεις στην περιοχή της Τρίπολης (Pierini, 2020). Ταυτόχρονα, η Άγκυρα θεώρησε τον εμφύλιο πόλεμο στη Λιβύη ως παράθυρο ευκαιρίας για να προωθήσει την ισλαμιστική της ατζέντα, φέρνοντας στην εξουσία ομάδες εμπνευσμένες από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους. Έτσι, σε αντάλλαγμα της στρατιωτικής υποστήριξης της αναγνωρισμένης από τον ΟΗΕ Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας της Τρίπολης, επέβαλε στις 27 Νοεμβρίου του 2019 την υπογραφή ενός Μνημονίου Κατανόησης (Memorandum of Understanding, MoU) για τον καθορισμό της ΑΟΖ μεταξύ Λιβύης και Τουρκίας (Σταματόπουλος, 2021), κερδίζοντας από την κατανομή των οικονομικών ζωνών στα ύδατα της Μεσογείου μεταξύ των δύο κρατών ορισμένα οικονομικά δικαιώματα στα λιβυκά ύδατα, μερικά από τα οποία ελέγχονταν ουσιαστικά από τον στρατηγό Χαλίφα Χαφτάρ (Khalifa Haftar) (Granja, 2019).

Σε οικονομικό επίπεδο, η Άγκυρα επιδιώκει να αποκτήσει πρόσβαση σε νέες και προσοδοφόρες κατασκευαστικές συμβάσεις στην κατεστραμμένη από τον πόλεμο χώρα. Είναι ενδιαφέρον ότι από την εποχή του Μουαμάρ Καντάφι (Muammar Kaddafi), η Τουρκία κυριάρχησε στον κατασκευαστικό τομέα στη Λιβύη, με εταιρείες του γαμπρού τού Ερντογάν, Σελτζούκ Μπαϊρακτάρ (Selçuk Bayraktar), να παίρνουν τη μερίδα του λέοντος. Η Τουρκία

παρενέβη στη σύγκρουση κυρίως για να διατηρήσει αυτά τα οφέλη. Τον Αύγουστο του 2020, οι δύο χώρες υπέγραψαν οικονομική συμφωνία για την επίλυση εκκρεμών ζητημάτων που προκύπτουν από τουρκικά κατασκευαστικά έργα που ξεκίνησαν την εποχή του Καντάφι, που υπολογίζονται στο 20% των επενδυτικών σχεδίων της Λιβύης και θα ανοίξουν επίσης τον δρόμο για νέες τουρκικές επενδύσεις και αύξηση του εμπορίου (Tanchum, 2020).

Τέλος και πιο σημαντικό, η πολιτική της Άγκυρας για τη Λιβύη καθοδηγείται από τα ενεργειακά συμφέροντα της χώρας, δηλαδή την εξασφάλιση πρόσβασης στη βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου της Λιβύης αλλά και χρήση της Λιβύης ως μέσου για την αντιπαράθεση των αντιπάλων της Τουρκίας στις θαλάσσιες διαμάχες της Ανατολικής Μεσογείου. Μέσω της υπογραφής της MoU με το GNA για την οριοθέτηση περιοχών θα-

Εικόνα 5. Η συμφωνία μεταξύ Τουρκίας και λιβυκής κυβέρνησης το 2019 για τον καθορισμό των ΑΟΖ των δύο χωρών

Πηγή: moderndiplomacy.eu

λάσσιας δικαιοδοσίας στη Μεσόγειο θάλασσα τον Νοέμβριο του 2019, η Άγκυρα έκανε πράξη το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» και έδειξε την πρόθεσή της να υπερασπιστεί την εκτεταμένη θεώρησή της για τα θαλάσσια σύνορα. Η συμφωνία οριοθετεί τα σύνορα της Τουρκίας με τη Λιβύη και δημιουργεί μια διμερή ΑΟΖ που εκτείνεται από τη νότια ακτή της Μεσογείου της Τουρκίας έως τη βορειοανατολική ακτή της Λιβύης, μη λαμβάνοντας υπόψιν μεγάλα ελληνικά νησιά (βλ. Εικόνα 3), όπως τη Ρόδο και την Κρήτη, με στόχο να αναδείξει την ενόχληση της Άγκυρας αλλά και την αναστάτωση που μπορεί να προκληθεί στην περιοχή, αποτρέποντας έτσι τους αντιπάλους από το να την αμφισβητούν (Jabbour, 2021). Η διαίρεση που έγινε, αγνοώντας τα ελληνικά νησιά που παρεμβάλλονται, έχει τροφοδοτήσει εντάσεις στην περιοχή αφού στοχεύει στην παρεμπόδιση της κατασκευής του αγωγού EastMed και στην αύξηση των τουρκικών δικαιωμάτων επί των φυσικών πόρων της περιοχής (Villegas, 2020). Ωστόσο, η Λιβύη είναι μόνο η κορυφή του παγόβουνου. Από τις αρχές του 2010, η Άγκυρα άνοιξε είκοσι έξι πρεσβείες στην Αφρική και η μεγάλη παρουσία στη Λιβύη λειτουργεί πλέον ως πλατφόρμα από την οποία η Τουρκία προωθεί τη συνεχή προσπάθειά της να επεκτείνει το οικονομικό και πολιτικό αποτύπωμα της Τουρκίας σε ολόκληρη την Αφρική (Tanchum, 2020).

Ταυτόχρονα, οι σχέσεις με την Αίγυπτο βρίσκονται σε ιστορικά χαμηλά. Το ίδιο και με το Ισραήλ εξαιτίας της υποστήριξης της Χαμάς, της συζήτησης περί απελευθέρωσης της Ιερουσαλήμ αλλά και των επιθετικών δηλώσεων της τουρκικής Διεύθυνσης Θρησκευτικών Υποθέσεων (Diyanet) που υπόσχεται την κινητοποίηση ισλαμικής Ούμμα εναντίον του. Κάτι αντίστοιχο ισχύει και με τις χώρες του Κόλπου, εξαιρουμένου του Κατάρ, οι οποίες συνεργάζονται όλο και πιο ενεργά με τις υπόλοιπες χώρες της Ανατολικής Μεσογείου μοιχοκόταροντας τα τουρκικά προϊόντα (Σταματόπουλος, 2021).

1.3.3 Ανταγωνισμοί με την Ελλάδα και την Κύπρο

Η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο και η συζήτηση των τελευταίων ετών για τη δυνατότητα της ποσότητάς τους να αλλάξει τις πολιτικές και οικονομικές ισορροπίες ήταν αρκετές για να ανανεώσουν το ενδιαφέρον της Τουρκίας για την περιοχή, ειδικότερα μετά την έκθεση γεωλογικής έρευνας του αμερικανικού Υπουργείου Εσωτερικών το 2010 (Schenk, κ.ά., 2010), σύμφωνα με την οποία τα διαθέσιμα κοιτάσματα ήταν ικανά να καλύψουν τις ανάγκες της Τουρκίας για ενέργεια για πεντακόσια χρόνια ή της Ευρώπης για τριάντα (Alhas, 2019). Θα μετέτρεπαν δηλαδή την Τουρκία από ενεργειακό κόμβο που είναι σήμερα, σε μια χώρα ανεξάρτητη ενεργειακά ή ακόμα και προμηθευτή ενέργειας. Ταυτόχρονα οι ερευνητικές δραστηριότητες των υπόλοιπων κρατών της περιοχής σε σχέση με τους υδρογονάνθρακες κορύφωσαν το τουρκικό ενδιαφέρον για την Ανατολική Μεσόγειο. Το σημαντικότερο όλων όμως είναι ότι οι ενεργειακές εξελίξεις ταυτίστηκαν χρονικά και με την αλλαγή του δόγματος ασφάλειας της Τουρκίας, ειδικά όπως διαμορφώθηκε μετά την απόπειρα πραξικοπήματος το 2016 (Μούδουρος, 2021).

Οι συμφωνίες της Κύπρου με τα γειτονικά της κράτη για καθορισμό ΑΟΖ και οι συνεργασίες της σε προγράμματα ερευνών και γεωτρήσεων, δημιούργησαν στην Τουρκία ένα αίσθημα περικύκλωσης από τα σύνορα με τη Συρία έως και το Αιγαίο και κινδύνου αποκοπής της από την Ανατολική Μεσόγειο (Μούδουρος, 2021), με αποτέλεσμα οι γεωπολιτικές αντιλήψεις της να επηρεαστούν σημαντικά. Εκτός από την θεώρηση της Τουρκίας ως αυτόνομης δύναμης και την υποστήριξή της σε ένα επεκτατικό και υπερεθνικιστικό ναυτικό δόγμα, οι πρόσφατες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο έπαιξαν βασικό ρόλο στην ώθηση της Άγκυρας σε μια συγκρουσιακή πολιτική. Οι πόροι που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα έχουν γίνει γεωπολιτική προτεραιότητα για την Τουρκία υπό το φως της ενεργειακής προοπτικής και στρατηγικής της χώρας. Η Τουρκία μέχρι πρόσφατα ήταν μια αναδυόμενη οικονομία, με περιορισμένη πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους, μια κατάσταση που έχει κάνει την Άγκυρα να εξαρτάται από τη Ρωσία, το Ιράν και το Αζερμπαϊτζάν για τις εισαγωγές ενέργειας, επιδεινώνοντας το δημοσιονομικό της έλλειμμα. Μέσω της εξερεύνησης υδρογονανθράκων, η

Τουρκία ελπίζει να μειώσει την εξάρτησή της και να οικοδομήσει την ενεργειακή της ασφάλεια. Επιπλέον, ο στρατηγικός στόχος της Τουρκίας από τη δεκαετία του 2000 ήταν να τοποθετηθεί ως ενεργειακός κόμβος στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και ένας διάδρομος που συνδέει τις χώρες εξαγωγής ενέργειας της Ανατολής με τις ευρωπαϊκές αγορές εισαγωγής (Jabbour, 2021).

Η τουρκική εξωτερική πολιτική στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, έχει περάσει από τη θέση «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες»³ που διακήρυττε η κυβέρνηση του ΑΚΡ στο πρώιμο στάδιο της διακυβέρνησής της στο εντελώς αντίθετο. Τα ήδη υπάρχοντα

Εικόνα 8. Το σεισμογραφικό Oruç Reis συνοδευόμενο από τουρκικό στολίσκο πολεμικών πλοίων πλέει προς τη δεσμευμένη με NAVTEX περιοχή νότια του Καστελόριζου το καλοκαίρι του 2020

Πηγή: dailysabah.com

από προηγούμενα έτη προβλήματα με την Ελλάδα έχουν διευρυνθεί φέρνοντας τις δύο χώρες κοντά ακόμα και σε μία στρατιωτική αντιπαράθεση. Η Άγκυρα και η Αθήνα διαφωνούν εκτός των άλλων και για τον ρόλο των νησιών και της έκτασής τους στον καθορισμό των ΑΟΖ, με την πρώτη να υιοθετεί μια πιο περιοριστική άποψη και τη

δεύτερη μια πιο επεκτατική, βασισμένη στο Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας (Dalay, 2021). Η Τουρκία έχει αποστείλει αρκετές φορές τα σεισμογραφικά πλοία της Oruç Reis και Barbaros στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Ειδικότερα, οι σεισμογραφικές έρευνες του Oruç Reis⁴ τον Ιούλιο του 2020, οι οποίες διεξήχθησαν στη θαλάσσια περιοχή συνοδεία τουρκικού στολίσκου μεταξύ των ελληνικών νησιών Καστελόριζου, Ρόδου και Κρήτης (βλ. *Εικόνα 4*) δημιούργησαν έντονη ανησυχία τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) όσο και στο ΝΑΤΟ, καθώς θα μπορούσαν να

³ Η εξωτερική πολιτική της Άγκυρας βασίστηκε αρχικά στην πολιτική «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες», όπως τη διακήρυξε ο πρώην Τούρκος υπουργός εξωτερικών και πρωθυπουργός, Αχμέτ Νταβούτογλου (Ahmet Davutoğlu), στο βιβλίο του με τίτλο «Στρατηγικό βάθος, η διεθνής θέση της Τουρκίας».

⁴ Τον Ιούλιο του 2020, η Άγκυρα εξέδωσε ναυτική οδηγία (NAVigational TELeX, NAVTEX) για ερευνητικές δραστηριότητες υδρογονανθράκων σε περιοχές που ισχυρίζεται μονομερώς ότι ανήκουν στη δικαιοδοσία της, καλύπτοντας μια περιοχή ακριβώς έξω από τα χωρικά ύδατα της Ελλάδας στο Καστελόριζο (Αθανασόπουλος, 2020).

οδηγήσουν σε έντονη κλιμάκωση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, με τη Γερμανία να αναλαμβάνει πρωτοβουλία διαμεσολάβησης και το NATO να προτείνει ένα μηχανισμό αποκλιμάκωσης χωρίς όμως τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθώς η Άγκυρα έδειξε απτόητη μπροστά στην απειλή ευρωπαϊκών κυρώσεων (Αθανασόπουλος, 2020).

Επίσης, η Τουρκία παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου εκτελώντας γεωτρήσεις με τα πλωτά γεωτρήματα Yanuz και Fatih στην ανακηρυγμένη κυπριακή ΑΟΖ, αγνοώντας παράλληλα τα ψηφίσματα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για τα Βαρώσια της Αμμοχώστου και τάσσεται ξεκάθαρα υπέρ της διχοτόμησης του νησιού (Σταματόπουλος, 2021). Η μακροχρόνια τουρκική αξίωση για αναγνώριση της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ) έχει ενταθεί μετά την ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην ανατολική λεκάνη της Μεσογείου, μερικά από τα οποία τυχαίνει να βρίσκονται σε κυπριακά ύδατα (Γρηγοριάδης & Κωσταράς, 2021). Η Άγκυρα επανέφερε στο προσκήνιο τη συζήτηση για τα δικαιώματα των Τουρκοκυπρίων, υπογράφοντας συμφωνία καθορισμού υφαλοκρηπίδας με τη μη αναγνωρισμένη ΤΔΒΚ, ξεκίνησε έρευνες σε θαλάσσιες περιοχές που δεν έχουν οριοθετηθεί και αναβαθμίστηκε τεχνολογικά με γεωτρητικά πλοία. Ταυτόχρονα, η Τουρκία αντιτίθεται στο ότι η Κυπριακή Δημοκρατία ή, πιο συγκεκριμένα, οι Ελληνοκύπριοι είναι ο μοναδικός φορέας ενεργειακών ερευνητικών δραστηριοτήτων στην Ανατολική Μεσόγειο, μπλοκάροντας δύο φορές τις αποστολές της ιταλικής ENI στα κυπριακά ύδατα, με το σκεπτικό ότι οι συμβάσεις που έχουν υπογραφεί με τη Λευκωσία δεν είναι έγκυρες επειδή δεν λαμβάνουν υπόψη την ΤΔΒΚ. Το τουρκικό ναυτικό έχει αναγκάσει πρόσφατα ισραηλινά ερευνητικά πλοία να απομακρυνθούν από τα κυπριακά ύδατα. Επιμένοντας στην πολιτική ισότητα μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, η Άγκυρα υποστηρίζει ότι η τουρκική διοίκηση στη βόρεια Κύπρο, που αναγνωρίζεται μόνο από την ίδια, έχει επίσης δικαιώματα να αναλαμβάνει δραστηριότητες εξερεύνησης ενέργειας και να εκδίδει άδειες (Dalay, 2021).

Η Τουρκία στοχεύει στη συρρίκνωση, εάν όχι εξουδετέρωση, των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Ελλάδας και της Κύπρου στην Ανατολική Μεσόγειο και στη διακοπή των συνεργασιών που αυτές έχουν εξασφαλίσει στην περιοχή με τα υπόλοιπα μεσογειακά κράτη. Ωστόσο, οι ενέργειές της φαίνεται να έχουν αντίθετα αποτελέσματα καθώς έχει δημιουργηθεί μια άτυπη συμμαχία μεταξύ της Αιγύπτου, της Ελλάδας, της Κύπρου, των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (ΗΑΕ) και της Γαλλίας (Αθανασόπουλος, 2020), απομονώνοντάς την από την περιφερειακή ενεργειακή αρχιτεκτονική και αφήνοντάς την εκτός αγορών. Ακόμη και η ΕΕ έχει επιβάλει κυρώσεις σε δύο τουρκικούς αξιωματούχους πετρελαϊκών εταιρειών για παράνομες γεωτρήσεις (Paton, 2020) και απειλεί την Τουρκία με οικονομικές κυρώσεις για τη συνεχιζόμενη παραβίαση της κυριαρχίας της Κύπρου. Η Άγκυρα απαντά σε αυτές τις κινήσεις απειλώντας να

επιτρέπει μαζικές ροές προσφύγων από την Τουρκία προς τις ευρωπαϊκές χώρες, σε μια απειλή που έχει γίνει ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο για τη χώρα της Ανατολής (Villegas, 2020).

2. Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

Η Μεσόγειος αποτελεί για αιώνες περιοχή ειδικών συμφερόντων για τη Γαλλία, επιδιώκοντας να την εντάξει στη σφαίρα επιρροής της. Η Γαλλία ήδη από τον Μεσαίωνα αποτελούσε μια μεσογειακή δύναμη. Η προσάρτηση της Κορσικής το 1768, η εκστρατεία του Ναπολέοντα στην Αίγυπτο, η κατάκτηση της Αλγερίας το 1832, η πολιτική των προτεκτοράτων του 19^{ου} αιώνα στην Τυνησία και το Μαρόκο και η εντολή του συνδέσμου της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ) μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο στη Συρία και τον Λίβανο επιβεβαίωσαν τη γαλλική παρουσία στην περιοχή. Ακόμα και μετά την απώλεια των αποικιών της Βόρειας Αφρικής, η Γαλλία κράτησε στενούς δεσμούς με τα κράτη της περιοχής, διαμορφώνοντας έτσι την εξωτερική της πολιτική (Σακκάς, 2013).

Η Ανατολική Μεσόγειος αποτελεί ιστορικά μέρος της στρατηγικής κουλτούρας της Γαλλίας, από την εποχή της ελληνικής επανάστασης μέσω του ανταγωνισμού των τριών μεγάλων δυνάμεων, της Γαλλίας, της Μεγάλης Βρετανίας και της Ρωσίας, και περιοχή στην οποία ήθελε ανέκαθεν να είναι παρούσα, να έχει επιρροή και ένα διακριτό στρατηγικό αποτύπωμα. Ωστόσο, το υπόβαθρο του ενδιαφέροντος της Γαλλίας για την περιοχή δεν είναι καθαρά μόνο πολιτισμικό και ιστορικό. Η Γαλλία έχοντας έστω και έμμεση σχέση με το ξέσπασμα της «Αραβικής Άνοιξης» στα τέλη του 2010 στην Τυνησία, αφού οι γαλλικές πολυεθνικές ήλεγχαν την οικονομία της αφρικανικής χώρας σε βαθμό που οδήγησαν στο ξέσπασμα της λαϊκής οργής, αναθέρμανε το ενδιαφέρον της για την περιοχή της Βόρειας Αφρικής και της Ανατολικής Μεσογείου (Κοψαχείλης, 2018). Παράλληλα, η σταδιακή μετατόπιση του στρατηγικού κέντρου βάρους των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής (ΗΠΑ) από την ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου και της Ευρασίας προς τον Ειρηνικό ωκεανό δημιούργησε ένα κενό που έπρεπε να καλυφθεί. Η σύγκρουση στη Συρία ανέδειξε το ενδιαφέρον τόσο της Ρωσίας όσο και της Τουρκίας στο να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής. Η απροθυμία της ΕΕ να αναλάβει ενεργό ρόλο απέδειξε ότι μόνο η Γαλλία θα μπορούσε να ασκήσει επιρροή στην Ανατολική Μεσόγειο, γεγονός που αντιλήφθηκε ο Γάλλος πρόεδρος Εμμανουέλ Μακρόν (Emmanuel Macron) (Καρατράντος, 2021).

Το κενό που δημιουργήθηκε από την αποχώρηση τουλάχιστον ως φυσική παρουσία των Βρετανών και των Αμερικανών από την περιοχή έφερε σε σύγκρουση τη Γαλλία με τη Ρωσία, οι οποίες στράφηκαν προς κάλυψή του. Μετά τα γεγονότα του 2014 στην Ουκρανία και την επακόλουθη άρνηση της Γαλλίας να παραδώσει τα ελικοπτεροφόρα Mistral στη Ρωσία και να προχωρήσει σε ταχεία πώλησή τους στην Αίγυπτο, δημιουργήθηκε μια πιο στενή αμυντική σχέση μεταξύ Καΐρου και Παρισιού με νέες παραγγελίες φρεγατών και μαχητικών αεροσκαφών. Ωστόσο, η Γαλλία δεν έμεινε στην Αίγυπτο αλλά συμμετείχε ενεργά και στις επιχειρήσεις στη

Λιβύη, αλλά και με έντονη διπλωματική και στρατιωτική παρουσία σε όλα τα θέματα που αφορούν τη μεσογειακή ακτή της Μέσης Ανατολής έως και τις επιχειρήσεις εναντίον των τζιχαντιστών στο Ιράκ. Σε όλα τα παραπάνω έρχεται να προστεθεί και το ενδιαφέρον για τον υπό διερεύνηση ενεργειακό πλούτο της Ανατολικής Μεσογείου (Κοψαχείλης, 2018).

Η πολιτική της Γαλλίας στη Μεσόγειο βασίζεται στα εθνικά της συμφέροντα και στον ρεαλισμό. Η ίδια θεωρεί τον εαυτό της μία δύναμη με σημαντικά πλεονεκτήματα στην περιοχή, καθώς αποτελεί μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας (ΣΑ) των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ) και διαθέτει τις ισχυρότερες ένοπλες δυνάμεις της περιοχής, συμμετέχοντας όχι μόνο στην αποστολή στρατιωτικών δυνάμεων στην αφρικανική ήπειρο με αντιτρομοκρατική δράση αλλά και σε ευρωπαϊκές και νατοϊκές αποστολές, όπως η επιχείρηση IRINI για την εφαρμογή του ψηφίσματος περί συμμόρφωσης με το εμπάργκο όπλων στη Λιβύη (Billion, 2020). Συνεχίζει επίσης με αμείωτο ρυθμό να επενδύει σε νέες ναυπηγήσεις πλοίων με απώτερο στόχο τη διατήρηση της ηγεμονίας της στην περιοχή. Παράλληλα, αποστέλλει συχνά ναυτικές δυνάμεις και πραγματοποιεί ή συμμετέχει σε ασκήσεις σε συνεργασία με τους συμμάχους της στην περιοχή. Επιθυμεί έτσι να ακολουθήσει τις ΗΠΑ και τη Ρωσία ως μεγάλη δύναμη με μόνιμη στρατιωτική παρουσία στην περιοχή (Δημητριάδης, 2020).

Ο Εμμανουέλ Μακρόν, από την εκλογή του ως πρόεδρος της Δημοκρατίας, επεδίωξε την επαναφορά της Γαλλίας στη σφαίρα επιρροής στην περιοχή, φιλοδοξώντας να μην επιτρέψει στη Ρωσία και την Κίνα να αναπληρώσουν το κενό που θεωρήθηκε ότι δημιουργήθηκε από τη μειωμένη παρουσία των ΗΠΑ. Οι επισκέψεις του στον Λίβανο, δύο μόλις μέρες μετά από την καταστροφική έκρηξη στο λιμάνι της Βηρυτού τον Αύγουστο του 2020 και στο Ιράκ επιβεβαιώνουν αυτές τις φιλοδοξίες (Cook, 2020). Ο σημερινός Γάλλος πρόεδρος φαίνεται ότι ακολουθεί τις φιλοδοξίες των προκατόχων του και ειδικότερα του Νικολά Σαρκοζί (Nicolas Sarkozy), ο οποίος είχε προτείνει τη δημιουργία της Μεσογειακής Ένωσης, που ωστόσο δεν καρποφόρησε εξαιτίας της αντίδρασης άλλων κρατών – μελών της ΕΕ, και ειδικότερα της Γερμανίας, αλλά και της έλλειψης οικονομικών πόρων (Billion, 2020).

Τα κυριότερα ζητήματα που αφορούν τη Γαλλία σήμερα στην Ανατολική Μεσόγειο είναι οι πρόσφυγες και η ενέργεια. Δύο ζητήματα που έχουν έναν κοινό παρονομαστή, την Τουρκία. Τα ζητήματα αυτά συσχετίζονται με την περιοχή της Λιβύης, το Κέρασ της Αφρικής και τη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά και την περιοχή του Λεβάντε και της Μέσης Ανατολής. Περιοχές στις οποίες ο ρόλος της Άγκυρας τροφοδοτεί μια ολοένα και αυξανόμενη αντιπαλότητα (Αθανασόπουλος, 2020).

2.1 Η ευρωμεσογειακή πολιτική της Γαλλίας

Ο Σαρλ ντε Γκολ (Charles de Gaulle) με την πολιτική που χάραξε και μέσα από την ίδρυση της Πέμπτης Δημοκρατίας, συνέβαλε τα μέγιστα στη προάσπιση των γαλλικών συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου. Πιο συγκεκριμένα, μέσω του ακτιβισμού, ο ντε Γκολ στόχευσε στη διατήρηση της γαλλικής επιρροής παγκόσμια, με ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική χωρίς ωστόσο να αποκλείονται διεθνείς συνεργασίες, καθώς και με τη συνεχή παρουσία μέσω ενός εθνικού σχεδίου ασφάλειας, που περιλαμβάνει ένα μικρού βεληνεκούς πυρηνικό οπλοστάσιο για αμυντικούς σκοπούς αποκλειστικά (Σιούσιουρας & Χουρδάκης, 2021).

Η Γαλλία, ως δημοκρατική χώρα, έθεσε σαν προτεραιότητα της εξωτερικής της πολιτικής την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, μέσω της οποίας θα πρόβαλε και θα διατηρούσε τη δύναμή της. Το ενδιαφέρον της για την ευρωπαϊκή ιδέα αυξήθηκε δραματικά κυρίως με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, όταν το κύρος της Γαλλίας είχε μειωθεί εξαιτίας της επανένωσης και της ενδυνάμωσης της Γερμανίας και την ανεπιτυχή προσπάθεια ανάπτυξης ευρωπαϊκών δυνάμεων (eurocorps)⁵ μεταξύ των κρατών της γηραιάς ηπείρου. Ένα νέο όραμα για την εξωτερική πολιτική ασφάλειας της Ευρώπης με τη Γαλλία σε πρωταγωνιστικό ρόλο ήταν απαραίτητο. Έτσι διακρίνεται και η σύνδεση της γαλλικής πολιτικής με τις ευρωπαϊκές αξίες.

Η Γαλλία, όντας μία μεσογειακή χώρα, έχει ποικίλα εθνικά συμφέροντα στην περιοχή. Η αποικιοκρατική κληρονομιά της Γαλλίας, που τερματίστηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και μετατράπηκε σε ζώνες επιρροής στην Αφρική και τη Μέση Ανατολή, διαμόρφωσε τη γαλλική εξωτερική πολιτική. Από την εποχή του ντε Γκολ, επιδιώχθηκε σύσφιξη των σχέσεων με τον αραβικό κόσμο, με την ταυτόχρονη προώθηση των αξιών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας. Παράλληλα, η προσπάθεια διεύρυνσης της επιρροής της ΕΕ προς τα νοτιοανατολικά, είχε ως αποτέλεσμα την υλοποίηση μιας ενιαίας μεσογειακής πολιτικής υπό την εποπτεία της Γαλλίας. Η Διακήρυξη της Βαρκελώνης το 2005 (ή Διαδικασία της Βαρκελώνης), σύμφωνα με την οποία δώδεκα χώρες της Νότιας και της Ανατολικής Μεσογείου συνεργάζονταν με δεκαπέντε κράτη – μέλη της ΕΕ, δραστηριοποιούνταν σε τρεις τομείς. Την πολιτική εταιρική σχέση και ασφάλεια, την οικονομική συνεργασία και την κοινωνική, ανθρωπιστική και πολιτιστική εταιρική σχέση (Koszel, 2014). Ωστόσο, η Διαδικασία έφθασε γρήγορα στα όριά της, ιδίως λόγω της αδυναμίας επίλυσης της ισραηλινοπαλαιστινιακής σύγκρουσης, αλλά και λόγω

⁵ Το Ευρωπαϊκό Σώμα Στρατού (European Corps) ιδρύθηκε το 1992 και εδρεύει στο Στρασβούργο της Γαλλίας, με στόχο την εκτέλεση στρατιωτικών αποστολών σε όλο το επιχειρησιακό φάσμα προς όφελος διεθνών οργανισμών και κυρίως της ΕΕ και του NATO (EUROCORPS A force for the European Union and NATO, 2020).

της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ) το 2004, η οποία τροποποίησε το πλαίσιο σχέσεων των χωρών της ΕΕ με το άμεσο περιβάλλον τους (Κοντού, 2018).

Η Ένωση για τη Μεσόγειο (Union for Mediterranean, UfM) το 2008, η τελική διαμόρφωση του οράματος του Σαρκοζί για τη Μεσογειακή Ένωση (Union de Project), αποτέλεσε τη μετεξέλιξη της Ευρωμεσογειακής Εταιρικής Σχέσης που δομήθηκε με τη Δήλωση της Βαρκελώνης του 1995, και αφορούσε τη συνεργασία των ευρωπαϊκών χωρών με τις αραβικές μεσογειακές χώρες. Ωστόσο, προσέκρουσε στην προβληματική αρχιτεκτονική ασφάλειας της Μεσογείου, η οποία δεν μπορούσε να εγγυηθεί την ασφάλεια και τη σταθερότητα στην περιοχή (Σιούσιουρας & Χουρδάκης, 2021).

Για να κατανοήσουμε την πολιτική της Γαλλίας για την Ανατολική Μεσόγειο σήμερα, θα ήταν χρήσιμο να δούμε πρώτα τη θέση της χώρας εντός της ΕΕ και την πολιτική ατζέντα του Προέδρου Μακρόν. Η ενεργητική πολιτική του Παρισιού στην περιοχή συνδέεται στενά με τη διεκδίκηση της πολιτικής ηγεσίας της Γαλλίας εντός της ΕΕ και με το στυλ πολιτικής του Γάλλου προέδρου. Ο Μακρόν, ο οποίος εξελέγη πρόεδρος το 2017, ανέλαβε τα καθήκοντά του σε μια εποχή που τα ακροδεξιά κινήματα στις ΗΠΑ και την Ευρώπη είχαν ενισχυθεί και όλοι οι εμπλεκόμενοι ανησυχούσαν ολόένα και περισσότερο για το ποιος θα ήταν ο ευρωπαϊκός οδικός χάρτης της Γαλλίας μέσα σε αυτή την ατμόσφαιρα. Βαθιά ανήσυχοι για τις συνέπειες για την ΕΕ σε περίπτωση που η ακροδεξιά Μαρίν Λεπέν (Marine Le Pen) αναλάμβανε τη γαλλική προεδρία, διεθνείς και εθνικοί κύκλοι κατέβαλαν συντονισμένες προσπάθειες για να υποστηρίξουν τον Μακρόν στην προεδρική κούρσα. Παρόλο που τα κεντρώα κόμματα πλησίασαν στο χείλος της εξαφάνισης στις τελευταίες εκλογές, κατάφεραν να περιορίσουν την εξουσία των ακροδεξιών κομμάτων (Inat, 2020). Μια μεγάλη ευθύνη βαρβαίνει τον πρόεδρο Μακρόν και σήμερα για να αποφύγει την ίδια δύσκολη θέση απέναντι στην ακροδεξιά στις επόμενες προεδρικές εκλογές που θα διεξαχθούν σε δύο χρόνια.

Στόχος του Γάλλου προέδρου ήταν να απαγκιστρώσει τη Γαλλία από την τόση εξάρτηση από τη Γερμανία, αλλά έπρεπε να το πετύχει παραμένοντας στην ΕΕ. Η μεγαλύτερη κριτική της Λε Πεν προς τα κεντρώα κόμματα που έχουν εδραιωθεί στη γαλλική πολιτική ήταν ότι η Γαλλία έπεφτε κάτω από τη γερμανική επιρροή. Ο αριθμός των ψήφων που συγκέντρωσε η Λε Πεν έδειξε ότι η κριτική της αντηχούσε σε ολόκληρη τη γαλλική κοινωνία. Ο Μακρόν πιστεύει ότι ήρθε στο αξίωμα με αποστολή να απελευθερώσει τη Γαλλία από τη σκιά της Γερμανίας και να την επιστρέψει στις παλιές και ισχυρές μέρες της και, με αυτόν τον τρόπο, να γίνει ο ηγέτης που κρατά τα ηνία της εξουσίας στην ΕΕ. Επίσης, έχει τη φιλοδοξία να αποκαταστήσει τη δύναμη και την ηγεσία της Γαλλίας στην περιοχή, όπου το Παρίσι θεωρεί ως μέρος της παραδοσιακής σφαίρας επιρροής του. Στο πνεύμα των σχεδίων των προκατόχων του για τη γειτονία της Νότιας Ευρώπης, ο Πρόεδρος Μακρόν επιθυμεί να δημιουργήσει μια Pax Mediterranea, μια

περιφερειακή μεσογειακή τάξη που βασίζεται στην πολιτική συνεργασία και που έχει κέντρο το Παρίσι (Jabbour, 2021).

Ωστόσο, αν και ανήλθε στην εξουσία με μεγάλες ελπίδες και υποστήριξη, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στην εσωτερική πολιτική και η αποδοχή του στη γαλλική κοινωνία έχει διαβρωθεί σοβαρά, ειδικά κατά τις λεγόμενες διαδηλώσεις των «Κίτρινων Γιλέκων» (Inat, 2020). Οι μεταρρυθμίσεις που προσπάθησε να εφαρμόσει η Γαλλία για να διατηρήσει την ανταγωνιστική της δύναμη έναντι της Γερμανίας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών συνάντησαν μεγάλη αντίσταση στο εσωτερικό, τελικά απέτυχαν να προωθηθούν και η ισχύς του Μακρόν αποδυναμώθηκε. Αυτά τα προβλήματα στο εσωτερικό οδήγησαν τον Γάλλο πρόεδρο να λάβει μέτρα για να εκτρέψει την ατζέντα από την εσωτερική πολιτική και έδωσαν στη γαλλική εξωτερική πολιτική έναν πιο έντονο επιθετικό χαρακτήρα. Η ανάγκη πρόσβασης στους πλούσιους πόρους της Αφρικής και της Ανατολικής Μεσογείου, ώστε η Γαλλία να μπορέσει και πάλι να γίνει ένας σημαντικός παράγοντας στην παγκόσμια πολιτική απαιτούσε επίσης μια επιθετική εξωτερική πολιτική.

Σε αυτό το σημείο, πρέπει να επισημάνουμε ότι οι πολιτικές της Γαλλίας και της Γερμανίας για τη δημιουργία των σφαιρών επιρροής τους απομακρύνονται όλο και περισσότερο. Το Βερολίνο, του οποίου η οικονομική δυνατότητα είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή του Παρισιού, εφαρμόζει αυτή την πολιτική περισσότερο μέσω οικονομικών, πολιτιστικών και πολιτικών εργαλείων, ενώ το Παρίσι, που δεν είναι τόσο προηγμένο σε αυτούς τους τομείς, προσπαθεί να δεσμεύσει περισσότερο τα στρατιωτικά του εργαλεία. Μπορούμε να πούμε ότι αυτή η διαφοροποίηση στα μέσα παρέμβασης κάνει τη Γαλλία να έχει μια πιο επιθετική εικόνα εκτός ΕΕ (Inat, 2020). Η Γαλλία φαίνεται πως επιθυμεί να τεθεί επικεφαλής μιας πιο ενοποιημένης εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ βασισμένη στην στρατηγική αυτονομία, ξεκινώντας να προβάλλει την ισχύ της εκτός των συνόρων της στην ευρύτερη γειτονιά της. Παρόλα αυτά, ο Γάλλος πρόεδρος είναι προς το παρόν μόνος σε αυτή την προσπάθεια, καθώς η καταπολέμηση των υγειονομικών και οικονομικών συνεπειών της πανδημίας του Covid-19 έχει τραβήξει την προσοχή των περισσότερων Ευρωπαίων ηγετών (Αθανασόπουλος, 2020).

Τέλος, όσον αφορά την παράνομη μετανάστευση, αν και η Γαλλία δεν είναι η κορυφαία χώρα υποδοχής θαλάσσιων μεταναστών, αυτό δεν την εμπόδισε να προσπαθήσει ενεργά να μειώσει τον αντίκτυπο της εμπορίας ανθρώπων και της λαθρεμπορίας στις ακτές της Νότιας Ευρώπης (Villegas, 2020). Ταυτόχρονα, το κύμα των Σύριων προσφύγων που έπληξε την ευρωπαϊκή πολιτική, συνέβαλε στην επιτυχία των δεξιών εθνικιστικών και νεοναζιστικών κομμάτων σε διάφορες χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Γαλλίας, με τον Μακρόν να επιθυμεί να αποτρέψει ένα νέο κύμα προσφύγων, ειδικά ενόψει των εκλογών του 2022 (Cook, 2020). Επίσης, προώθησε την ευρωπαϊκή δράση στις ακτές της Βόρειας Αφρικής και είχε σχέδια να

παραδώσει ακόμα και ταχύπλοα στη Λιβυκή Ακτοφυλακή για να σταματήσει τους μετανάστες που φεύγουν από τη Λιβύη, αλλά τελικά ακύρωσε την αποστολή λόγω πιέσεων της κοινής γνώμης μεταξύ άλλων παραγόντων (Jeannerod, 2019).

2.2 Αφρική και Μέση Ανατολή

Η Γαλλία θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες – εάν όχι η μεγαλύτερη – μεσογειακές δυνάμεις, καθώς είναι το μόνο κράτος με μόνιμη έδρα στο ΣΑ των ΗΕ και η μόνη ευρωπαϊκή πυρηνική δύναμη. Επίσης, οι ένοπλες δυνάμεις της είναι οι ισχυρότερες της περιοχής, δίνοντας το παρόν τόσο στη Βόρεια Αφρική όσο και τη Μέση Ανατολή. Παράλληλα, χάρις στους ιστορικούς δεσμούς που έχει με πολλές χώρες της περιοχής, της διάδοσης της γαλλικής γλώσσας⁶ και του διπλωματικού δικτύου που έχει αναπτύξει, ασκεί επιρροή. Η αστάθεια στην Ανατολική Μεσόγειο αποτελεί απειλή για τη Γαλλία. Τα κύματα μεταναστών από τις ακτές της Βόρειας Αφρικής αλλά και μέσω της Τουρκίας σε ευρωπαϊκές χώρες ανησυχούν έντονα το Παρίσι, το οποίο έχει υποστεί βαριές συνέπειες από την ισλαμική τρομοκρατία. Έτσι, ενισχύοντας την παρουσία του στην Αφρική και στη Μέση Ανατολή προσπαθεί να ενισχύσει τους δρώντες που θεωρεί ότι θα τη βοηθήσουν στην καταπολέμηση των απειλών του (Τσιλιόπουλος, 2021).

Η λιβυκή κρίση είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας σειράς προκλήσεων για τη Γαλλία. Ο Γάλλος πρόεδρος, δυσκολευόμενος να κινητοποιήσει την ΕΕ για την ανάπτυξη μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, ενεργεί με εταίρους εκτός ΕΕ, ιδιαίτερα για τη Λιβύη. Σε αυτό το πλαίσιο, βλέπουμε τη Γαλλία να υποστηρίζει τον πολέμαρχο Χάφταρ μαζί με χώρες όπως η Ρωσία, η Αίγυπτος, τα ΗΑΕ και η Σαουδική Αραβία, θεωρώντας τον απαραίτητο παράγοντα για την απομάκρυνση των παραστρατιωτικών και ισλαμιστικών ομάδων που συνεργάζονται με την αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας που εδρεύει στην Τρίπολη και υποστηρίζεται από την Τουρκία, το Κατάρ και την Ιταλία. Η Λιβύη έχει τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου στην Αφρική και τα πέμπτα μεγαλύτερα κοιτάσματα φυσικού αερίου, γι' αυτό η γαλλική ενεργειακή εταιρεία Total δραστηριοποιείται στη Λιβύη για σχεδόν επτά δεκαετίες (Cook, 2020). Τα αυξημένα ποσοστά παραγωγής και μετοχών του γαλλικού ενεργειακού κολοσσού στα μεγάλα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου της Λιβύης κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου αντιπροσωπεύουν το σημαντικό όφελος που

⁶ Ο θεσμός του Francophonie στοχεύει από το 1970 στην προώθηση της γαλλικής γλώσσας και της πολιτικής, εκπαιδευτικής, οικονομικής και πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ των χωρών που αποτελούν μέλη του Διεθνή Οργανισμού Γαλλοφωνίας (Organisation Internationale de la Francophonie, OIF) (The Francophonie in brief, 2021)

σκοπεύει να αποκομίσει το Παρίσι από την πολιτική του για τη Λιβύη (Inat, 2020). Σε χώρες στις οποίες επικρατεί εμφύλια διαμάχη και επικρατεί ημιαναρχία, όπως η Λιβύη, ο κάθε πολέμαρχος επιδιώκει να διατηρεί επιχειρηματικούς δεσμούς με μία ξένη εταιρία η οποία εκμεταλλεύεται τον ενεργειακό πλούτο της περιοχής. Από την άλλη, η εταιρία αποκτά δικαιώματα εξόρυξης χωρίς να φορολογείται ενώ ο πολέμαρχος αποκτά οικονομικά οφέλη. Δεδομένου ότι ο στρατηγός Χάφταρ ήλεγχε τις πετρελαϊκές πηγές της Λιβύης και είχε ανάγκη τη στήριξη μιας ισχυρής δυτικής χώρας στον αγώνα του για την ανάληψη της εξουσίας, η Γαλλία είχε ένα σημαντικό λόγο να συνεχίζει την εμπλοκή της στη Λιβύη (Μακροδημόπουλος, 2020). Ταυτόχρονα, το Παρίσι συνεργάζεται στενά με την Αίγυπτο και τα ΗΑΕ και έρχεται σε ευθεία αντιπαράθεση με την Άγκυρα, η οποία υποστήριξε σημαντικά την κυβέρνηση Σάραζ κυρίως από το 2019 και μετά (Αθανασόπουλος, 2020). Στην επιθυμία της να τοποθετήσει τη Λιβύη στην κορυφή της αλυσίδας εφοδιασμού ενέργειας μετά την Αλγερία στη Βόρεια Αφρική, η οποία είναι γεωγραφικά πιο κοντά, η Γαλλία θέλει να μειώσει την εξάρτησή της από το πετρέλαιο από άλλες περιοχές. Ταυτόχρονα, η καθιέρωση ελέγχου στους ενεργειακούς πόρους της Λιβύης θα έφερνε στον Μακρόν μια τόσο αναγκαία επιτυχία στην εξωτερική πολιτική και θα φίμωνε τους ακροδεξιούς αντιπάλους του στην εσωτερική πολιτική σκηνή (Inat, 2020).

Με την επίθεση που εξαπέλυσαν οι δυνάμεις του Χάφταρ εναντίον της Τρίπολης τον Απρίλιο του 2019, η Γαλλία θεώρησε ότι πλησίαζε αυτόν τον στόχο. Η ανατροπή του GNA που διαφαινόταν και η κυριάρχηση του Χάφταρ σε ολόκληρη τη Λιβύη ήταν ιδανική κατάσταση για τον Μακρόν, καθώς σχεδίαζε να καθίσει με έναν άλλο υποστηρικτή του Χάφταρ, τον Ρώσο πρόεδρο Βλαντιμίρ Πούτιν (Vladimir Putin), στο ίδιο τραπέζι για να μοιραστούν τους ενεργειακούς πόρους της χώρας και πιθανώς να θέσει τον μεγαλύτερο αντίπαλο της γαλλικής εταιρείας Total, την ιταλική ENI, εκτός ανταγωνισμού όσο το δυνατόν γρηγορότερα. Οι άλλοι υποστηρικτές του Χάφταρ, τα ΗΑΕ και η Σαουδική Αραβία, δεν δημιούργησαν πρόβλημα στους γαλλικούς στόχους, επειδή ο κύριος σκοπός τους ήταν να οικοδομήσουν ένα κυβερνητικό σύστημα, παρόμοιο με αυτό του Αμπντέλ αλ-Σίσι (Abdel al-Sisi) στην Αίγυπτο, αντίθετο στην αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ κυβέρνηση. Οι δυνάμεις του Χάφταρ απέτυχαν να καταλάβουν την Τρίπολη και στη συνέχεια αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν από πολλές περιοχές που είχαν καταλάβει, χάρις στην υποστήριξη της Τουρκίας στο GNA, η οποία προκάλεσε βαθιά αναστάτωση στη Γαλλία, καθώς και σε όλους τους άλλους υποστηρικτές του Λίβου στρατηγού (Inat, 2020).

Τα ενδιαφέροντα της Γαλλίας εστιάζονται επίσης και στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Με τη διάλυση της οθωμανικής αυτοκρατορίας και τη Συμφωνία Sykes – Picot (1916), η Εγγύς Ανατολή μοιράστηκε στους Άγγλους και τους Γάλλους, ενώ με εντολή τής τότε ΚτΕ αποδόθηκε στη Γαλλία η διακυβέρνηση της Συρίας και του Λιβάνου. Από το 1956, όταν και

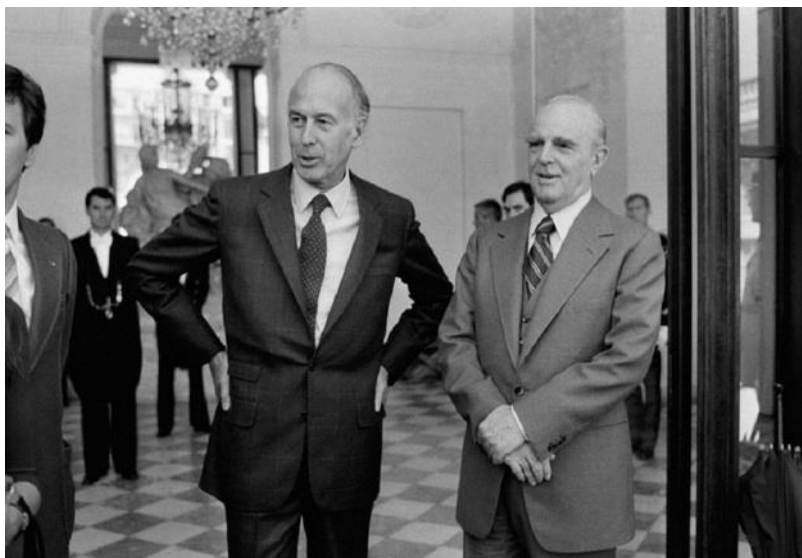
αποχώρησε από την περιοχή κατ' απαίτηση των δύο υπερδυνάμεων της εποχής, ΗΠΑ και Ρωσίας, είχε ως διακαή πόθο την επάνοδό της στην περιοχή. Ωστόσο, με την πτώση της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ) και την αποχώρηση των Ρώσων από την περιοχή, το κενό αναπληρώθηκε από την Τουρκία του Ερντογάν, ο οποίος εκμεταλλεύτηκε το οθωμανικό παρελθόν της περιοχής και τη θρησκεία αποκλείοντας τη Γαλλία. Η εμφάνιση του ISIS στην περιοχή ήταν μάννα εξ ουρανού για τη Γαλλία, καθώς αποτέλεσε την αφορμή για τη στρατιωτική της επάνοδο στην περιοχή (Μακροδημόπουλος, 2020). Επιπλέον, μέσω της παροχής υποστήριξης στους Σύρους Κούρδους μαχητές, η Γαλλία θέλει να ανακτήσει κάποιου είδους πολιτική βάση στη σύγκρουση, προκειμένου να μπορέσει να σταθμίσει το πολιτικό στάδιο της Συρίας μετά τη σύγκρουση (Jabbour, 2021). Αυτό το έκανε διατηρώντας μια σχεδόν μόνιμη ναυτική παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο καθόλη τη διάρκεια της σύγκρουσης, με πολεμικά πλοία να περιπολούν στις συριακές μεσογειακές ακτές από το 2011, αλλά και συμμετέχοντας στους βομβαρδισμούς των συριακών χημικών εγκαταστάσεων το 2018 (Villegas, 2020).

2.3 Η διαχρονική ελληνογαλλική συνεργασία

Ελλάδα και Γαλλία ανέπτυξαν μια διαχρονική ισχυρή στρατηγική σχέση. Αν και η Ελλάδα θεωρείται η κοιτίδα της δημοκρατίας, η Γαλλία αποτελεί τον θεματοφύλακα των αξιών του δυτικού πολιτισμού. Παρόλο που οι ελληνογαλλικές σχέσεις διαταράχθηκαν αρκετές φορές από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι την πτώση της Τέταρτης Γαλλικής Δημοκρατίας το 1958, κυρίως λόγω της απόκλισης των γεωπολιτικών συμφερόντων των δύο χωρών στα θέματα της ανεξαρτησίας των γαλλικών αποικιών και της Κύπρου αλλά και της κρίσης στο Σουέζ, η ίδρυση της Πέμπτης Γαλλικής Δημοκρατίας από τον Γάλλο πρόεδρο Σαρλ ντε Γκολ είχε ως επακόλουθο σημαντική αναβάθμιση στις ελληνογαλλικές σχέσεις (Σιούσιουρας & Χουρδάκης, 2021). Κύριος παράγοντας ήταν η αλλαγή στην παραδοσιακή στάση της Γαλλίας στο θέμα των αποικιών, καθώς ο ντε Γκολ εφάρμοσε απο-αποικιοποίηση, διατηρώντας όμως παράλληλα τη γαλλική επιρροή στις πρώην γαλλικές αποικίες με τη χρήση της έξυπνης ισχύος⁷, τόσο χορηγώντας στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη όσο αναδεικνύοντας τα κοινά πολιτιστικά χαρακτηριστικά.

⁷ Σύμφωνα με τον Nye, η έξυπνη ισχύς δεν είναι ούτε σκληρή ούτε ήπια. Η έξυπνη δύναμη είναι ο συνδυασμός της σκληρής δύναμης του εξαναγκασμού και της επιβράβευσης με την ήπια δύναμη της πειθούς και της προσέλευσης. Κατά συνέπεια, η έξυπνη ισχύς δεν είναι ένας τρίτος τύπος ισχύος, αλλά μια διαφορετική προσέγγιση που μας δίνει τη δυνατότητα να κατανοήσουμε διάφορες μορφές ισχύος καθώς και τα «εργαλεία» που χρησιμοποιούνται (Siousiouras, Chourdakis, & Koutsouradi, 2017).

Όσον αφορά την ελληνογαλλική σύμπλευση, η τότε ελληνική κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή συνέβαλε στην ενδυνάμωση της στρατηγικής σχέσης μεταξύ των δύο

Εικόνα 11. Ο Γάλλος πρόεδρος Ζισκάρ ντ' Εστέν με τον Έλληνα πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή από την επίσκεψη του πρώτου στην Ελλάδα το 1975

Πηγή: foreignaffairs.gr

επικοινωνιακής συνεργασίας. Ο Έλληνας πρωθυπουργός βασίστηκε στον Γάλλο πρόεδρο για την ένταξη της Ελλάδας στη νεοσύστατη τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), με τον τελευταίο να κάμπτει τις αντιστάσεις των υπόλοιπων κρατών – μελών (Σιούσιουρας & Χουρδάκης, 2021). Ωστόσο, η πλήρης ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ επήλθε το 1981 με την παρέλευση της δικτατορίας και την είσοδο στη μεταπολίτευση, με την καθοριστική συνεισφορά του Γάλλου προέδρου Ζισκάρ ντ' Εστέν (Giscard d'Estaing), τη συμμετοχή της σε μία αμιγώς ευρωπαϊκή συνεργασία και την άρση της οικονομικής εξάρτησης αποκλειστικά από τις ΗΠΑ (Spiegel, 2012).

Η ελληνογαλλική στρατηγική σχέση κράτησε και κατά την περίοδο που ήρθε στην εξουσία ο Ανδρέας Παπανδρέου, με την αξιοσημείωτη πρωτοβουλία του να διαδραματίσει διαμεσολαβητικό ρόλο μεταξύ του Φρανσουά Μιτεράν (François Mitterand) και του Λίβου ηγέτη, Μουαμάρ Καντάφι, για την αποκατάσταση των γαλλολυβικών σχέσεων (Σακκάς, 2015). Ο Νικολά Σαρκοζί σε ομιλία του στο Ελληνικό Κοινοβούλιο το 2008, αναφερόμενος στην παρακαταθήκη του «Ελλάς – Γαλλία συμμαχία», πρόταξε το νέο σύνθημα «Ελλάς – Γαλλία νέα συμμαχία», ενώ στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι την ίδια χρονιά υποστήριξε την Ελλάδα σχετικά με τη μη αποδοχή της επιχειρούμενης ένταξης της τότε Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ) στη συμμαχία, αν δεν επιλύταν πρώτα το ζήτημα της ονομασίας. Με την είσοδο της Ελλάδας στην οικονομική κρίση, ο Γάλλος πρόεδρος Φρανσουά Ολάντ (François Holland) αντιτάχθηκε σθεναρά στο ενδεχόμενο αποπομπής

χωρών, με την αλλαγή της τακτικής των ίσων αποστάσεων μεταξύ του αραβικού κόσμου και της Γαλλίας στην ενεργή υποστήριξη της γαλλικής πλευράς στο αλγερινό ζήτημα αλλά και στις γαλλικές πυρηνικές δοκιμές στην έρημο Σαχάρα. Οι δύο άνδρες ανέπτυξαν και προσωπική φιλία και οι ελληνογαλλικές σχέσεις πέρασαν σε μία φάση

της χώρας από την Ευρωζώνη, αποτελώντας ουσιαστικό αντίβαρο της γερμανικής ακαμψίας (France24, 2015).

Την τρέχουσα περίοδο με τη γαλλική διακυβέρνηση στα χέρια του Εμμανουέλ Μακρόν, η ελληνογαλλική συνεργασία έχει αναβαθμιστεί τόσο σε πολιτικό και διπλωματικό επίπεδο όσο και σε στρατιωτικό, μια σχέση που αποτυπώνεται ξεκάθαρα και στην ομιλία του Γάλλου προέδρου στην Πνύκα με στόχο την ανάδειξη της στήριξης της χώρας του στην Ελλάδα αλλά και να προωθήσει το φιλόδοξο σχέδιό του για το μέλλον της Ένωσης, σε μία περίοδο που οι κλυδωνισμοί και οι αντιδραστικές φωνές πληθαίνουν, προτείνοντας μία Ευρώπη ικανή να προστατεύσει τους λαούς της και κυρίως εκείνους που θίγονται από την οικονομική αβεβαιότητα και την ανασφάλεια από τις σημερινές συνθήκες (Macron, 2018).

Αντίστοιχα, πρωτοβουλίες της Ελλάδας, όπως η «Ομάδα της Ελιάς», που συστάθηκε το 2006 από τους Υπουργούς Εξωτερικών των μεσογειακών κρατών – μελών της ΕΕ, αλλά και διπλωμάτες των υπόλοιπων μεσογειακών χωρών, αλλά και η πρωτοβουλία Med7 του 2016, με τη συμμετοχή των ηγετών των επτά μεσογειακών χωρών της Ένωσης πάνω σε θέματα ασφάλειας, μετανάστευσης, απασχόλησης και ανάπτυξης, χαίρουν ένθερμης γαλλικής υποστήριξης. Ειδικότερα κατά την προτελευταία σύνοδο Med7 το 2020, η οικοδέσποινα Γαλλία έφερε κοντά τα έθνη της νότιας Ευρώπης, με στόχο τη συνεργασία για την υπεράσπιση των ευρωπαϊκών συμφερόντων στη Μεσόγειο επιβεβαιώνοντας την ανάγκη για σαφή, ισχυρή ευρωπαϊκή δέσμευση στην περιοχή της Μεσογείου. Κύριοι στόχοι της Γαλλίας είναι η υπεράσπιση της ευρωπαϊκής ανεξαρτησίας στη Μεσόγειο, η αποτελεσματικότερη διαχείριση της μετανάστευσης, η αποφυγή νέας κρίσης στη Λιβύη και η οριστική οριοθέτηση των ΑΟΖ στην Ανατολική Μεσόγειο (Update on the Mediterranean at the Med7 Summit, 2020), θέματα που υποστηρίχθηκαν και στη σύνοδο του 2021 στην Αθήνα.

Παράλληλα, στον χώρο των αμυντικών εξοπλισμών, από το 1967 έως και σήμερα, έγιναν πολλές συμφωνίες εξοπλισμού των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων από τη Γαλλία. Η Ελλάδα έχει μακρά ιστορία στη χρήση γαλλικών μαχητικών αεροσκαφών, παραγγέλλοντας 40 Mirage F-1 το 1974, επιπλέον 40 αεροσκάφη Mirage 2000 το 1985 και άλλα 15 αεροπλάνα Mirage 2000-5 το 2000. Παράλληλα, ο ελληνικός στρατός προμηθεύτηκε άρματα μάχης AMX-30 και τεθωρακισμένα οχήματα AMX-10P και τα ναυτικά συστήματα Exocet (Sipri, 2021), προμήθειες που έδιναν πάντα το πλεονέκτημα στον αποτρεπτικό χαρακτήρα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων απέναντι στην τακτική της στρατιωτικής ισοκατανομής των υπόλοιπων δυτικών χωρών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Σε όλα τα παραπάνω έρχονται να προστεθούν και οι τελευταίες προμήθειες των είκοσι τεσσάρων αεροσκαφών τέταρτης γενιάς Rafale και των τριών φρεγατών τελευταίας τεχνολογίας Belharrá (Νέδος, 2021).

3. Η ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΓΑΛΛΙΑΣ – ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η Μεσόγειος θάλασσα είναι μία από τις πιο ασταθείς περιοχές του γεωπολιτικού χάρτη. Με το ξέσπασμα της Αραβικής Άνοιξης το 2011 από την Τυνησία και την εξάπλωση των συγκρούσεων μέχρι τη Συρία, την κρίση της Ευρωζώνης και το ζήτημα του μεταναστευτικού κατά το διάστημα μεταξύ 2010 και 2018 και τις ΗΠΑ να στρέφουν το βλέμμα τους αλλού, τρίτες χώρες εκμεταλλεύτηκαν το γεωπολιτικό κενό για να ασκήσουν επιρροή. Τα δύο σημεία ανάφλεξης στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου είναι η Λιβύη και η Συρία, ενώ παράλληλα η Τουρκία προσπαθεί να προβάλει την εικόνα μιας ναυτικής δύναμης υπό το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας».

Οι επιδιώξεις της Τουρκίας έχουν οδηγήσει σε μία απευθείας πολιτική, διπλωματική αλλά και πολύ πιθανόν στρατιωτική αναμέτρηση με τη Γαλλία, η οποία εξαιτίας του αποικιακού της παρελθόντος θεωρεί την περιοχή αναπόσπαστο κομμάτι της εθνικής της άμυνας και της στρατηγικής της ασφάλειας, αλλά και ως παράγοντα οικονομικής επιρροής, γεγονός που αναδεικνύεται από το ενδιαφέρον των γαλλικών εταιριών, όπως η Total, στη διεκδίκηση μεριδίου των αποθεμάτων πετρελαίου της ευρύτερης περιοχής. Οι νεο-οθωμανικές επιδιώξεις της Άγκυρας έχουν προκαλέσει αυξανόμενη ένταση μεταξύ της Τουρκίας από τη μία και της Ελλάδας και της Κύπρου από την άλλη στην Ανατολική Μεσόγειο, με τις δύο ευρωπαϊκές χώρες να έχουν στραφεί στη Γαλλία ως αντίβαρο στην επιθετική διπλωματία της Άγκυρας, όταν τουρκικά ερευνητικά πλοία και γεωτρήματα επιχειρούν σε καθορισμένες ή μη θαλάσσιες ζώνες (Αθανασόπουλος, 2020).

Η Γαλλία είναι από καιρό σκεπτικιστική προς την Τουρκία, από την περίοδο της έναρξης των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της τελευταίας στη ΕΕ. Παραμερίζοντας τα δημοκρατικά ελλείμματα της Τουρκίας που την αποκλείουν επί του παρόντος από την ένταξη, οι Γάλλοι αξιωματούχοι είναι ξεκάθαρα της άποψης ότι η ΕΕ πρέπει να είναι μια λέσχη κυρίως χριστιανικών χωρών που συνορεύουν με μια συγκεκριμένη γεωγραφία, σε αντίθεση με μια αποκλειστική λέσχη χωρών που βασίζονται σε ένα σύνολο ιδανικών και κανόνων (Cook, 2020). Η τρέχουσα στάση του κυβερνώντος ΑΚΡ δεν βοηθά τα πράγματα. Είναι ταυτόχρονα πιο αυταρχικό, πιο εθνικιστικό, πιο επιθετικό διεθνώς και πιο ισλαμικό από ό,τι όταν πολλοί στη Δύση το αντιλαμβάνονταν ως την αιχμή μιας νέας, πιο ανοιχτής και φιλελεύθερης πολιτικής στην Τουρκία και στον μουσουλμανικό κόσμο. Παράλληλα, το ότι η τουρκική κυβέρνηση ήταν πρόθυμη να χρησιμοποιήσει την απειλή της απελευθέρωσης προσφύγων στην Ευρώπη δεν της έχει κερδίσει πολλούς φίλους στην Ευρώπη, ειδικά μεταξύ των Γάλλων πολιτικών.

Σε αυτά τα προβλήματα προστίθεται η επιθετική προσέγγιση της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η γαλλοτουρκική αντιπαράθεση στην Ανατολική Μεσόγειο

ενσωματώνεται σε μια ευρύτερη γεωπολιτική αντιπαράθεση μεταξύ Παρισιού και Άγκυρας που διαδραματίζεται σε τρία μέτωπα: τη Λιβύη, τη Συρία και πιο πρόσφατα τον Λίβανο, και στη θαλάσσια περιοχή μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Τουρκίας.

3.1 Η κόντρα μεταξύ των ηγετών

Για να κατανοήσουμε πλήρως τον γαλλοτουρκικό ανταγωνισμό, δεν πρέπει να υποτιμάται ο προσωπικός και υποκειμενικός παράγοντας. Η Άγκυρα είδε την έλλειψη πολιτικής εμπειρίας του Μακρόν ως μια ευκαιρία να τον ελέγξει καλύτερα και να τραβήξει τη Γαλλία στο πλευρό της Τουρκίας⁸. Αυτές οι ελπίδες αποδείχθηκαν φρούδες από τις αντιληπτές γαλλικές κλιμακώσεις κατά της Τουρκίας, ιδιαίτερα στην Ανατολική Μεσόγειο. Ομοίως, το Παρίσι αντιλαμβάνεται τον Ερντογάν ως πρόβλημα. Η διεκδικητική συμπεριφορά του φέρνει στη μνήμη τον Οθωμανό Τούρκο ιστορικό ανταγωνιστή, αμφισβητία, ακόμη και εχθρό της Δύσης. Ως εκ τούτου, ο Ερντογάν απεικονίζεται ουσιαστικά ως απειλή και κίνδυνος για τη Γαλλία και την Ευρώπη (Jabbour, 2021).

Τους τελευταίους μήνες, οι γαλλοτουρκικές σχέσεις βρέθηκαν στο προσκήνιο, καθώς ο Γάλλος Πρόεδρος Μακρόν και ο Τούρκος ομόλογός του Ερντογάν ενεπλάκησαν σε μια λεκτική διαμάχη. Καθώς ο πρώτος υποστήριζε μια εκστρατεία για την υπεράσπιση των κοσμικών αξιών της Γαλλίας ενάντια στο ριζοσπαστικό Ισλάμ μετά τον αποκεφαλισμό ενός δασκάλου από έναν ισλαμιστή τρομοκράτη (Αθανασόπουλος, 2020), ο τελευταίος κατήγγειλε την έλλειψη αποδοχής της ελευθερίας της θρησκείας από τον Γάλλο πρόεδρο. Παράλληλα, ο Ερντογάν δεν χάνει ευκαιρία στις δημόσιες εμφανίσεις του να παρουσιάζεται ως ηγέτης του μουσουλμανικού κόσμου και να επικρίνει τη Δύση για υποκρισία, εξαπολύοντας ευθεία επίθεση στον Γάλλο ομόλογό του δηλώνοντας ότι χρίζει ψυχιατρικής παρακολούθησης (Minelle, 2020), ενώ προτρέπει τους ομόθρησκούς του να αποφεύγουν γαλλικά προϊόντα μποϊκοτάροντάς τα (Αθανασόπουλος, 2020).

Ωστόσο, πέρα από την προσωπική έχθρα μεταξύ Μακρόν και Ερντογάν, το πολιτικό ρήγμα μεταξύ Παρισιού και Άγκυρας μετατρέπεται σταδιακά σε μια μακροχρόνια γεωπολιτική αντιπαλότητα, όπου η Γαλλία ενεργεί ως φύλακας και υπερασπιστής της ευρωπαϊκής ηγεσίας, ιδιαίτερα στη Μεσόγειο, ενώ από την άλλη η Τουρκία ως ανερχόμενη μεσαία δύναμη, αποφασισμένη να αμφισβητήσει την τρέχουσα τάξη πραγμάτων. Όπως δήλωσε ο Ιμπραήμ Καλίν (Ibrahim Kalin), ανώτερος σύμβουλος και εκπρόσωπος του Ερντογάν, η φιλελεύθερη παγκόσμια

⁸ Ένας Τούρκος διπλωμάτης είχε δηλώσει: «Όταν ο Μακρόν εξελέγη Πρόεδρος, ο Ερντογάν άφησε μεγάλες ελπίδες πάνω του καθώς τον έβλεπε ως έναν φρέσκο και νεαρό ηγέτη» (Jabbour, 2021).

τάξη πραγμάτων αποδείχθηκε ότι ούτε παγκόσμια ούτε φιλελεύθερη είναι και ως εκ τούτου η Τουρκία είναι αποφασισμένη να υπερασπιστεί το εθνικό της συμφέρον και τη γεωστρατηγική της αυτονομία, ακόμα και εάν αυτό σημαίνει μονομερείς ενέργειες (Jabbour, 2021). Σε αυτό το πλαίσιο, η ομαλοποίηση των γαλλοτουρκικών σχέσεων δεν φαίνονται να είναι ρεαλιστικές βραχυπρόθεσμα, ειδικά καθώς η αναμέτρηση μεταξύ των δύο ηγετών είναι ένας αγώνας τον οποίο τον έχουν ανάγκη και οι δύο ενόψει των εκλογών. Ο Μακρόν επιθυμεί την επανεκλογή του το 2022 αντιμετωπίζοντας την ισχυρή αντιπολίτευση της ακροδεξιάς Μαρίν Λεπέν, ενώ ο Ερντογάν βρίσκεται ήδη αντιμέτωπος με θέματα όπως η οικονομία και οι σχέσεις με τις ΗΠΑ ενόψει των προεδρικών εκλογών του 2023.

3.2 Διένεξη στη Βόρεια Αφρική

Η διένεξη μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας είναι προφανής στη Βόρεια Αφρική, με την Άγκυρα να έχει βοηθήσει σημαντικά στη μεταβολή της ισορροπίας ισχύος στο έδαφος της Λιβύης υπέρ της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, γεγονός που θα μπορούσε να έχει εκτεταμένες συνέπειες για τη Γαλλία. Παράλληλα, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν και οι πιθανές συνέπειες μιας μονιμότερης τουρκικής παρουσίας στη Λιβύη, καθώς τα τουρκικά σχέδια περιλαμβάνουν μια αεροπορική βάση στην αλ-Γουατίγια και μια ναυτική στη Μισράτα. Επιπρόσθετα, η Τουρκία ήδη από το 2010 έχει ξεκινήσει μια σταθερή στρατηγική διάδοσης του πολιτικοοικονομικού και στρατιωτικού της αποτυπώματος στην Αφρική, διατηρώντας πάνω από σαράντα πρεσβείες και άλλα τόσα επιχειρηματικά συμβούλια δημιουργώντας πονοκέφαλο στη Γαλλία (Αθανασόπουλος, 2020).

Η Λιβύη έχει γίνει το κύριο πεδίο μάχης στη σύγκρουση στρατηγικών συμφερόντων Τουρκίας και Γαλλίας. Η Γαλλία κατηγορήσε την Άγκυρα για λαθρεμπόριο όπλων στη χώρα και ως εκ τούτου παραβίαση των υποχρεώσεων της που ανέλαβε στη Διάσκεψη του Βερολίνου για τη Λιβύη. Το επεισόδιο μεταξύ τουρκικών και γαλλικών πολεμικών πλοίων στην Ανατολική Μεσόγειο αύξησε περαιτέρω τις εντάσεις, με τη Γαλλία να ισχυρίζεται ότι ένα τουρκικό σκάφος απέφυγε την επιθεώρηση από το γαλλικό πολεμικό πλοίο Coubert κλείνοντας τον αναμεταδότη του και μη δίνοντας τον τελικό του προορισμό, ενώ παράλληλα Τούρκοι ναύτες φόρεσαν αλεξίσφαιρα γιλέκα και ετοίμασαν τον ελαφρύ οπλισμό τους κατά τη διάρκεια του συμβάντος (Irish & Emmott, 2020). Τούρκοι στρατιωτικοί αξιωματούχοι απέρριψαν τον γαλλικό ισχυρισμό και το NATO, ύστερα από γαλλική πίεση, ξεκίνησε έρευνα για να διερευνήσει το περιστατικό, χωρίς ωστόσο να αποδοθούν τελικά ευθύνες. Ο Μακρόν επέκρινε τις στρατιωτικές και πολιτικές κινήσεις της Τουρκίας στη Λιβύη, κατηγορώντας την ότι παίζει ένα επικίνδυνο παιχνίδι. Τόνισε επίσης ότι η Γαλλία δεν θα δείξει ανοχή στις ενέργειες της Τουρκίας στην αφρικανική χώρα

(Πιμπίσιης, 2020). Η Τουρκία απάντησε στις δηλώσεις του Γάλλου προέδρου, με τον υπουργό Εξωτερικών, Μεβλούτ Τσαβούσογλου (Mevlüt Çavuşoğlu), να δηλώνει ότι η Γαλλία είναι αυτή που παίζει επικίνδυνο παιχνίδι στη Λιβύη, υπερβαίνοντας τις δυνατότητές της εκεί (Ahmedzade, 2020).

Η επέμβαση της Γαλλίας στον εμφύλιο πόλεμο της Λιβύης για την υποστήριξη του Χάφταρ οδηγήθηκε από συμφέροντα που συγκρούονται άμεσα με εκείνα της Τουρκίας. Από το ξέσπασμα της λιβυκής επανάστασης, η διασφάλιση μιας κυβέρνησης υπέρ του Παρισιού στη Λιβύη υπήρξε κεντρικό στοιχείο της γαλλικής εξωτερικής πολιτικής δεδομένης της σημασίας της Λιβύης στην περιφερειακή τάξη της Βόρειας Αφρικής. Μέσα από μια υπερκινητική πολιτική στη Λιβύη, ο Γάλλος πρόεδρος προσπάθησε να επιδιώξει τέσσερις κύριους στόχους. Αρχικά, να διατηρήσει την επιρροή και την ηγεσία της Γαλλίας στη Βόρεια Αφρική, μια περιοχή που το Παρίσι θεωρεί μέρος της άμεσης σφαίρας επιρροής του, να εξασφαλίσει μερίδιο της βιομηχανίας πετρελαίου και φυσικού αερίου της Λιβύης, να περιορίσει την εξάπλωση του πολιτικού Ισλάμ στη νότια γειτονιά της Ευρώπης και, τέλος, να ανατρέψει τις φιλοδοξίες της Τουρκίας για περιφερειακή ηγεσία συντασσόμενος με τους περιφερειακούς αντιπάλους της Άγκυρας, δηλαδή την Αίγυπτο και τα ΗΑΕ (Jabbour, 2021). Πιο συγκεκριμένα, η Γαλλία δεν επιθυμεί να επιτρέψει στις τουρκικές εταιρίες να αποκτήσουν αποκλειστικά δικαιώματα στην εξαγωγή πετρελαίου και υδρογονανθράκων στη Βόρεια Αφρική, καταγγέλλοντας το τουρκολυβικό μνημόνιο. Από την άλλη, η Άγκυρα δημιουργεί ισχυρούς δεσμούς με όλο και περισσότερα κράτη της Αφρικής ενώ οι σύμμαχοι της Γαλλίας, Αίγυπτος και ΗΑΕ, ανησυχούν για την ολοένα αυξανόμενη επιρροή της Τουρκίας στο Κέρασ της Αφρικής (Αθανασόπουλος, 2020).

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2020, η απροκάλυπτη στρατιωτική επέμβαση της Τουρκίας για την υποστήριξη της GNA ανέτρεψε την πορεία του εμφυλίου πολέμου στη Λιβύη. Ενισχύοντας την κυβέρνηση με έδρα την Τρίπολη εναντίον δυνάμεων της αντιπολίτευσης που υποστηρίζονται από την Αίγυπτο, τα ΗΑΕ, τη Γαλλία και τη Ρωσία, η Τουρκία απέκτησε επίσης στρατηγικό πλεονέκτημα έναντι της Γαλλίας σε έναν ευρύτερο ανταγωνισμό για επιρροή στην Αφρική. Στις 15 Ιουνίου 2020, τουρκικά μέσα ενημέρωσης αποκάλυψαν ότι η Τουρκία βρίσκεται σε συζητήσεις με την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας για την ίδρυση τουρκικής ναυτικής βάσης στο παράκτιο προπύργιο της GNA στη Μισράτα και παρουσία της τουρκικής αεροπορίας στην ανακαταληφθείσα αεροπορική βάση αλ-Γουατίγια, που βρίσκεται 27 χλμ. από τα σύνορα με την Τυνησία. Με την αποτελεσματική επίδειξη των εκστρατευτικών δυνατοτήτων της Τουρκίας στη Λιβύη να έχει ήδη αυξήσει την επιρροή της Άγκυρας στο Αλγέρι και την Τύνιδα, η προοπτική μόνιμης τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας στη Λιβύη εδραιώνει το καθεστώς της Τουρκίας ως μεγάλης δύναμης στη Βόρεια Αφρική καθώς και ενισχύει τη διπλωματική και οικονομική εμβέλεια της Τουρκίας στην Αφρική νότια της Σαχάρας (Tanchum, 2020).

Παράλληλα, η Τουρκία κατηγορεί τη Γαλλία ότι υποστηρίζει τον στρατηγό Χάφταρ και θεωρεί πως το Παρίσι τού παρείχε όπλα στον αγώνα του κατά των ισλαμιστικών ομάδων και η γαλλική πολιτική υποστήριξη έπαιξε σημαντικό ρόλο στο να διαφύγει τη διεθνή κριτική. Η Γαλλία αποφεύγει να επικρίνει τους υποστηρικτές του Χάφταρ, συμπεριλαμβανομένης της Αιγύπτου, των ΗΑΕ και της Ρωσίας, και επιφυλάσσεται της αντιμετώπισής της μόνο για την Τουρκία. Παρά τη γεωπολιτική ένταση με τη Μόσχα, το Παρίσι φαίνεται να ανησυχεί λιγότερο για τη ρωσική παρουσία στη Λιβύη παρά για την τουρκική (Ahmedzade, 2020). Οι Γάλλοι αρνήθηκαν ότι υποστηρίζουν τον Χάφταρ και ισχυρίζονται ότι είναι υπέρ μιας πολιτικής διευθέτησης στη Λιβύη. Όταν κέρδισε τις προεδρικές εκλογές το 2017, ο Μακρόν προσπάθησε να ξεκινήσει μια ειρηνευτική διευθέτηση μεταξύ του Χάφταρ και του ηγέτη του GNA, Σάραζ, στο Παρίσι ως μέρος του στρατηγικού του στόχου να αποκαταστήσει την επιρροή της Γαλλίας στις διεθνείς υποθέσεις. Η αντιμετώπιση της ισλαμιστικής απειλής ένωσε τη Γαλλία με την Αίγυπτο, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και τη Σαουδική Αραβία στην υποστήριξη των στρατιωτικών κατακτήσεων του Χάφταρ. Ωστόσο, η υποστήριξη της Τουρκίας και του Κατάρ προς τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και άλλες ισλαμιστικές δυνάμεις εμποδίζει την επιτυχία αυτής της στρατηγικής (Ahmedzade, 2020).

Επιπρόσθετα, η προσπάθεια της Άγκυρας να διευρύνει την επιρροή της στην αφρικανική ήπειρο οδηγεί σε έναν ευρύτερο στρατηγικό ανταγωνισμό μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας στο Σαχέλ, παρακινώντας τη Γαλλία να υποστηρίξει τις θέσεις της Ελλάδας στην Ανατολική Μεσόγειο (Tanchum, 2020). Η επικείμενη μείωση και αναδιαμόρφωση της παρουσίας των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων στην περιοχή με την παράλληλη αύξηση της τουρκικής δύναμης μειώνει τις πιθανότητες συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών. Παράλληλα, η δημοτικότητα της Γαλλίας στην αφρικανική ήπειρο ακολουθεί σταθερά πτωτική πορεία σε αντίθεση με την Τουρκία, η οποία έχει ενισχύσει την εμπλοκή της στην περιοχή, καθοδηγούμενη από οικονομικά και θρησκευτικά κίνητρα, με συμμετοχή στην κατασκευή τζαμιών αλλά και νοσοκομείων, έως και στρατιωτικά, με την υπογραφή οικονομικών και αμυντικών συνεργασιών για στρατιωτικές εκπαιδεύσεις αλλά και τη συμμετοχή στο περιφερειακό σχήμα G5 Sahel, που επικεντρώνεται στην παροχή ασφάλειας και ανάπτυξης στην περιοχή (Γρηγοριάδης & Κωσταράς, 2021).

3.3 Ο γαλλοτουρκικός ανταγωνισμός στη Μέση Ανατολή

3.3.1 Κρίση εμπιστοσύνης στη Συρία

Μια άλλη σημαντική πηγή τριβών μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας έγκειται στην απόκλιση αντιλήψεων για την τρομοκρατική απειλή, ιδίως στο πλαίσιο της κρίσης στη Συρία. Στο επίκεντρο των γαλλοτουρκικών εντάσεων στη Συρία βρίσκεται μια κρίση εμπιστοσύνης μεταξύ

των δύο πλευρών. Ενώ η Άγκυρα θεωρεί το κουρδικό αριστερό κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης (Partiya Yekîtiya Demokrat, PYD) και την ένοπλη πτέρυγά του, Ομάδες Προστασίας του Λαού (YPG), προέκταση του PKK και απειλή για την εθνική της ασφάλεια (Kızılkaya, Hamdi, & Salman, 2021), η Γαλλία έχει δημιουργήσει άμεσες επαφές με αυτές τις ομάδες κυρίως επειδή τις θεωρεί πλεονέκτημα και εταίρο στον αγώνα κατά του ISIS. Και ενώ η Άγκυρα βλέπει τον ακτιβισμό του PYD/YPG μέσα από το πρίσμα του αυτονομισμού και τον θεωρεί θέμα τρομοκρατίας, το Παρίσι τον βλέπει μέσα από το πρίσμα του εθνοτικού εθνικισμού και του δικαιώματος των μειονοτήτων στην αυτοδιάθεση, που αγωνίζονται για τα δικαιώματά τους και μοιράζονται κοινές πολιτιστικές αξίες με τη Δύση. Η εκτίμηση και η υποστήριξη της Γαλλίας προς τις δυνάμεις PYD/YPG ερμηνεύεται από την Άγκυρα ως επιλεκτικότητα σε θέματα τρομοκρατίας⁹. Αντίστοιχα, το Παρίσι βλέπει την επέμβαση της Τουρκίας στη Συρία με δυσπιστία και υποπτεύεται ότι η Άγκυρα χρησιμοποιεί την κρίση στη Συρία για να επεκτείνει την επιρροή στην περιοχή, θεωρώντας πως το χάος στη Συρία έχει δημιουργήσει τις ιδανικές συνθήκες για την Τουρκία να εισβάλει στη χώρα και να αλλάξει τη δυναμική στο έδαφος προς όφελός της (Jabbour, 2021).

Πέρα όμως από τις αποκλίσεις που σχετίζονται με το κουρδικό ζήτημα, η Τουρκία και η Γαλλία έχουν συγκρουόμενα συμφέροντα και εντός της Συρίας, μιας χώρας που έχει μετατραπεί σε ένα πεδίο ανταγωνισμού της γεωπολιτικής τους ισχύος. Τόσο το Παρίσι όσο και η Άγκυρα θεωρούν ότι η Συρία ανήκει στη σφαίρα επιρροής τους. Υπό αυτή την έννοια, ο γαλλοτουρκικός ανταγωνισμός για τη Συρία δημιουργεί το έδαφος για έναν μακροχρόνιο ανταγωνισμό εξουσίας. Η Γαλλία ανησυχεί ότι η Τουρκία έχει ήδη καταφέρει να αλλάξει τα πράγματα στο πεδίο μέσω μονομερών κινήσεων. Οι τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις στη βορειοανατολική Συρία έχουν παγώσει την παρουσία της Τουρκίας, εγείροντας τις γαλλικές ανησυχίες για μια πιθανή τουρκική εισβολή. Αυτές οι επιχειρήσεις, μαζί με τη συμφωνία για τα θαλάσσια σύνορα που επιτεύχθηκε με το GNA της Λιβύης, επέτρεψαν στην Τουρκία να επιβάλει μια νέα γεωπολιτική πραγματικότητα στη νότια πλευρά της Ευρώπης. Το πιο σημαντικό όμως που διαφαίνεται από το Παρίσι είναι ότι η Τουρκία κατάφερε να επιφέρει πλήγμα στη δυτική επιρροή αμφισβητώντας

⁹ Σύμφωνα με υψηλόβαθμο βοηθό του Προέδρου Ερντογάν: «Όταν διακυβεύονται τα γαλλικά συμφέροντα και η ασφάλεια της Γαλλίας από μια ομάδα όπως το ISIS, η ομάδα χαρακτηρίζεται ως τρομοκρατική, αλλά όταν μια ομάδα όπως το PYD/YPG αποτελεί άμεση πρόκληση για την ασφάλεια της Τουρκίας, οι Γάλλοι δεν βλέπουν κανένα πρόβλημα να συνεργαστούν μαζί της εφόσον εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους». Με λίγα λόγια, όπως λέει η πηγή: «Η αίσθηση μας είναι ότι η Γαλλία μας πρόδωσε. Η γαλλική υποστήριξη για το PYD/YPG δείχνει ότι όταν διακυβεύεται το συμφέρον των Ευρωπαίων, δεν έχουν κανένα θέμα να θέσουν σε κίνδυνο και να θυσιάσουν την ασφάλεια των φίλων τους», αναγκάζοντας την Τουρκία να αναζητήσει συμμάχους εκτός των κύκλων της ΕΕ και του NATO (Jabbour, 2021)

άμεσα τις διπλωματικές και διαμεσολαβητικές του προσπάθειες. Με την από κοινού έναρξη με τη Ρωσία και το Ιράν Διαδικασίας της Αστάνα¹⁰, η Άγκυρα δημιούργησε έναν διπλωματικό δίαυλο παράλληλο με αυτόν της Γενεύης που κυριαρχείται από τη Δύση και έδειξε την αποφασιστικότητα των περιφερειακών ανερχόμενων δυνάμεων να παίρνουν τον έλεγχο σε ζητήματα που μέχρι τώρα ελέγχονταν από τις δυτικές δυνάμεις και θεωρούνταν ως απόκτημά τους (Jabbour, 2021).

Η επιθετική στάση της Τουρκίας στη Μέση Ανατολή προκαλεί παράλληλα έντονη ανησυχία για νέα μεταναστευτικά κύματα. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι το 2015 και στη Νίκαια το 2020 ήταν ο καθοριστικός παράγοντας για την έντονη συμμετοχή της Γαλλίας στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας αλλά και στην ενίσχυση κυβερνητικών ή άλλων δρώντων που πολεμούν τα δίκτυά της. Η Γαλλία επέλεξε να στείλει στρατιωτικές δυνάμεις για την αντιμετώπιση του ISIS και της Al-Qaeda, ενώ παράλληλα συμμετείχε σε φόρουμ για την ανακοπή χρηματοδότησης τέτοιου είδους οργανώσεων (Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères, 2020). Η αποκάλυψη ότι κάποιοι από τους εκτελεστές των τρομοκρατικών χτυπημάτων στο γαλλικό έδαφος, έφθασαν εκεί μέσω της Τουρκίας και της εκμετάλλευσης του μεταναστευτικού κύματος, ανέδειξαν την ανάγκη για καλύτερο έλεγχο των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης.

3.3.2 Νέο πεδίο προστριβών ο Λίβανος

Ο ανταγωνισμός μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας εξελίσσεται και σε ένα νέο μέτωπο, το οποίο μέχρι στιγμής έχει παραμείνει μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας, τον Λίβανο. Η τουρκική ηγεσία ήταν βαθιά απογοητευμένη από την ένθερμη υποστήριξη προς τον Γάλλο

Εικόνα 6. Ο πρόεδρος Μακρόν στην επίσκεψή του στον Λίβανο μετά την καταστροφική έκρηξη στο λιμάνι της Βηρυτού επιβεβαιώνει στους κατοίκους της πόλης ότι η Γαλλία δεν τους ξεχνάει

Πηγή: arabnews.com

Πρόεδρο Μακρόν κατά την επίσκεψη του τελευταίου στη Βηρυτό μετά την έκρηξη στο λιμάνι που έπληξε την πόλη στις 4 Αυγούστου 2020 (βλ. Εικόνα 7). Η Άγκυρα προβληματίστηκε από την αναθέρμανση του ενδιαφέροντος του Μακρόν για τον Λίβανο για δύο βασικούς λόγους. Πρώτον, η Άγκυρα θεωρεί τον Λίβανο ως μέρος της δικής της σφαίρας επιρροής. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ως μέρος του δόγματος του «στρατηγικού βάθους», η

¹⁰ Μέσω της Διαδικασίας της Αστάνα, η Τουρκία μαζί με τη Ρωσία και το Ιράν, αποτελούν τις εγγυήτριες δυνάμεις για την πολιτική λύση στη Συρία.

Άγκυρα έχει επενδύσει μαζικά στον Λίβανο, σε πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό επίπεδο ήπιας δύναμης, και έχει καταφέρει να γίνει παίκτης με επιρροή στη λιβανική σκηνή και προστάτης της σουνιτικής κοινότητας της χώρας. Σε αυτό το πλαίσιο, όπως φαίνεται από την Άγκυρα, η «Πρωτοβουλία για τον Λίβανο»¹¹ του Μακρόν θεωρείται ξένος παρεμβατισμός και ανάμειξη στον χώρο της ίδιας της Τουρκίας, ωθώντας τον Ερντογάν να κατηγορήσει τον Γάλλο πρόεδρο για αποικιοκρατία¹² (Erbay, 2020). Η Τουρκία θεωρεί τη γαλλική πρωτοβουλία ως μια προσπάθεια να τοποθετηθεί ξανά το Παρίσι στην καρδιά του πολιτικού παιχνιδιού του Λιβάνου, διευρύνοντας έτσι τη γαλλική επιρροή πάνω από τον Λίβανο σε βάρος των Τούρκων σε ένα είδος παιχνιδιού μηδενικού αθροίσματος. Δεύτερον, φοβάται ότι οι στενότερες σχέσεις μεταξύ Παρισιού και Βηρυτού θα ανοίξουν τον δρόμο για οικονομικές συμφωνίες που θα επιτρέψουν στις γαλλικές εταιρείες να εκμεταλλευτούν τους πιθανούς πόρους υδρογονανθράκων του Λιβάνου. Αυτός ο φόβος εντάθηκε από την πρόταση του Μακρόν να συμμετάσχει η γαλλική εταιρεία Total στις δραστηριότητες εξερεύνησης υδρογονανθράκων του Λιβάνου (Jabbour, 2021).

Σε αντίδραση στην αντιληπτή γαλλική παρέμβαση στον Λίβανο, στον απόηχο της επίσκεψης του Γάλλου προέδρου στη Βηρυτό, η Τουρκία έσπευσε με μια υψηλού επιπέδου επίσημη αντιπροσωπεία στη χώρα, της οποίας ηγούνταν ο Τούρκος Αντιπρόεδρος, Φουάτ Οκτάι (Fuat Oktay). Εκτός από την ανακοίνωση ενός πακέτου ανθρωπιστικής βοήθειας στα θύματα της έκρηξης στη Βηρυτό και την εκ νέου επιβεβαίωση του ισχυρού αποτυπώματος της Τουρκίας στον Λίβανο, ο Οκτάι εκμεταλλεύτηκε την επίσκεψη ως αφορμή για να προτείνει να χρησιμοποιηθεί το λιμάνι της Μερσίνης στη Νότια Τουρκία ως εναλλακτική λύση σε αυτό της Βηρυτού. Μέσα από μια τέτοια πρόταση, η Τουρκία επιδιώκει να εδραιώσει τη θέση της στον χάρτη των μεγάλων λιμανιών της Ανατολικής Μεσογείου (Daily Sabah with Agencies, 2020).

Από την άλλη, η Γαλλία κοιτάζει με μεγάλη καχυποψία την προληπτική πολιτική της Άγκυρας στον Λίβανο. Το Παρίσι αφιερώνει τόση προσοχή σε αυτό, που έχει δημιουργήσει συγκεκριμένη ομάδα στη γαλλική πρεσβεία στη Βηρυτό, αποτελούμενη από διπλωμάτες και πράκτορες πληροφοριών με αποστολή τη στενή παρακολούθηση των δραστηριοτήτων της Τουρκίας στη χώρα (Jabbour, 2021).

¹¹ Η γαλλική «Πρωτοβουλία για τον Λίβανο» επικεντρώνεται κυρίως σε θέματα διακυβέρνησης, επενδύσεων και επιρροής αλλά και μείωσης των εντάσεων στην περιοχή (Macaron, 2020)

¹² Όπως σημείωσε ένας Τούρκος διπλωμάτης ότι ασκεί μεταμφιεσμένο νεο-ιμπεριαλισμό, υπονομεύοντας την κυριαρχία του Λιβάνου (Jabbour, 2021).

3.4 Η θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου

Στον πυρήνα των γαλλοτουρκικών εντάσεων βρίσκεται και η θαλάσσια διαμάχη μεταξύ Τουρκίας από τη μία και Ελλάδας και Κύπρου από την άλλη για την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων και των ΑΟΖ, όπου η Γαλλία έχει υποστηρίξει σθεναρά την ελληνική θέση. Όταν η Άγκυρα ξεκίνησε γεωτρήσεις στα βορειοανατολικά της Κύπρου εντός των κυπριακών χωρικών υδάτων, ο Γάλλος πρόεδρος Μακρόν κατήγγειλε την τουρκική συμπεριφορά στην Ανατολική Μεσόγειο ως απαράδεκτη και επιθετική και κάλεσε την Ευρώπη να σχηματίσει ένα ενιαίο μέτωπο για την αντιμετώπιση αυτής της συμπεριφοράς της Τουρκίας (Jabbour, 2021).

Η εκτεταμένη αντίληψη της Άγκυρας για την εθνική κυριαρχία και τις ηγεμονικές της φιλοδοξίες στην Ανατολική Μεσόγειο έρχεται σε αντίθεση με το όραμα της Γαλλίας για τη Μεσόγειο και τον καθορισμό των συμφερόντων της στην περιοχή. Επιπλέον, ως υπέρμαχος μιας αναζωογονημένης Ευρώπης που βασίζεται στην αυξημένη εσωτερική αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών – μελών, ο Μακρόν στήριξε σθεναρά την Ελλάδα και την Κύπρο στη διαμάχη τους με την Τουρκία για την οριοθέτηση των θαλάσσιων συνόρων. Από την Άγκυρα, η πώληση μαχητικών αεροσκαφών Rafale από τη Γαλλία στην Ελλάδα, η αποστολή του πυρηνικού αεροπλανοφόρου Charles de Gaulle στην Ανατολική Μεσόγειο και η συμμετοχή της σε κοινές στρατιωτικές ασκήσεις με Λευκωσία και Αθήνα, αποτελούν απειλή για την Τουρκία και τα συμφέροντά της στην περιοχή. Αντίστοιχα, για το Παρίσι, αυτές οι πρωτοβουλίες ήταν απαραίτητες για να ανασχεθεί ο επεκτατισμός της Τουρκίας και να αποτραπούν οι αυτοκρατορικές φαντασιώσεις και η πολιτική αυτοεξυπηρέτησης της Τουρκίας στην περιοχή. (Jabbour, 2021).

Ωστόσο, η Τουρκία είναι εξοργισμένη από την αυξανόμενη δυσκολία να ικανοποιήσει αυτές τις φιλοδοξίες και από τον ρόλο της Γαλλίας στην υπονόμευσή τους. Ενώ η προβλεπόμενη διαδρομή για το έργο του αγωγού της ανατολικής Μεσογείου περνά από το Ισραήλ, την Ελλάδα και την Κύπρο, εξαιρουμένης της Τουρκίας, το Ισραήλ, η Αίγυπτος, η Ελλάδα, η Ιορδανία, η Ιταλία, η Παλαιστινιακή Αρχή και η Κύπρος ενώθηκαν τον Ιανουάριο του 2020 για να σχηματίσουν το Eastern Mediterranean Gas Forum (EastMed Gas Forum), αφήνοντας την Τουρκία και τους Τουρκοκύπριους απομονωμένους. Το Παρίσι έχει υποστηρίξει σθεναρά αυτό το φόρουμ (France and US request to join East Mediterranean Gas Forum, 2020), ενώ από την οπτική της Άγκυρας, η ευθυγράμμιση της Γαλλίας με τους περιφερειακούς αντιπάλους της Τουρκίας (Αίγυπτος, Ελλάδα, Κύπρος) είναι υπονομευτική, ενισχύοντας την επείγουσα ανάγκη για αυτοδυναμία και την προσφυγή στον εξαναγκασμό προκειμένου να υπερασπιστεί τα συμφέροντα της Τουρκίας και να αντιμετωπίσει τον αναδυόμενο συνασπισμό παλαιών και νέων αντιπάλων σε όλη την Ανατολική Μεσόγειο (Jabbour, 2021).

Οι χώρες που συμμετέχουν στο φόρουμ του EastMed από την άλλη ενισχύουν συνεχώς τη μεταξύ τους συνεργασία και στον αμυντικό τομέα, εκτελώντας συνεργασίες σε στρατιωτικά γυμνάσια. Ενδεικτική είναι η κοινή ναυτική άσκηση μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου, Ιταλίας και Γαλλίας κατά τη διάρκεια της ελληνοτουρκικής κρίσης του 2020 αλλά και η αποστολή ενός ζεύγους γαλλικών μαχητικών αεροσκαφών στην Κύπρο (Δημητριάδης, 2020). Σε αυτό συνέτεινε και το γεγονός ανανέωσης της αμυντικής συμφωνίας μεταξύ Γαλλίας και Κύπρου το 2017 για άλλα δέκα χρόνια αλλά και της πρόσφατης συμφωνίας (2019), η οποία εκτός των άλλων συμπεριλαμβάνει και την παραχώρηση άδειας σε πλοία του γαλλικού πολεμικού ναυτικού να ελλιμενίζονται στη Λεμεσό, με τον τουρκικό τύπο να θεωρεί αυτή τη συμφωνία ως μέρος του ενεργειακού αγώνα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η Κύπρος υπέγραψε συμφωνία με την γαλλική εταιρία MBDA τον Φεβρουάριο του 2020 για την προμήθεια πυραύλων εδάφους – αέρος Mistral και αντιπλοϊκών Exocet, με εκτιμώμενο κόστος 240 εκατομμυρίων ευρώ (Kahraman, 2019).

3.4.1 Η ελληνογαλλική συμμαχία

Η προσπάθεια της Τουρκίας να εξασφαλίσει και να ελέγξει τις προμήθειες φυσικού αερίου και πετρελαίου οδήγησε τον στρατό της στο Ιράκ, τη Συρία και τη Λιβύη, ενώ απειλεί ευθέως με πόλεμο την Ελλάδα και την Κύπρο για να προασπίσει τα δικαιώματά της στην ενεργειακή εξερεύνηση στην Ανατολική Μεσόγειο. Μεταξύ όλων αυτών, η Άγκυρα συνεχίζει επίσης τις απειλές της κατά του Ισραήλ και καταγγέλλει τα ΗΑΕ (Antonopoulos, 2020). Ωστόσο, καθώς η πολεμική ρητορική εκπορεύεται από την Άγκυρα εναντίον της λεγόμενης συμμάχου του στο NATO, Ελλάδας, η Γαλλία έχει εντείνει την υποστήριξή της στην τελευταία. Η Ελλάδα στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει την αναθεωρητική στάση της Τουρκίας έχει στραφεί στη Γαλλία τόσο για πολιτική όσο και για στρατιωτική στήριξη. Η Γαλλία, συμμεριζόμενη τις ανησυχίες της Αθήνας, αλλά και εξαιτίας της δικής της ανησυχίας για τη ρεβιζιονιστική πολιτική της Τουρκίας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ανταποκρίθηκε και στους δύο τομείς, προωθώντας μια πιο δυναμική στάση απέναντι στην Τουρκία από τα υπόλοιπα κράτη – μέλη της Ένωσης (Αθανασόπουλος, 2020).

Ο Έλληνας πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης και ο Γάλλος πρόεδρος Εμμανουέλ Μακρόν συναντήθηκαν στην Κορσική στα πλαίσια της Συνόδου των Med7 το 2020 για να δημιουργήσουν ένα κοινό δόγμα ασφαλείας μεταξύ των δύο χωρών τους (Antonopoulos, 2020). Η Γαλλία έχει αναδειχθεί ως βασικός σύμμαχος τόσο για την Ελλάδα όσο και για την Κύπρο ενάντια στα στρατηγικά σχέδια της Τουρκίας στην περιοχή. Η Γαλλίδα υπουργός Άμυνας Φλοράνς Παρλί (Florence Parly) ανακοίνωσε διήμερη στρατιωτική άσκηση τον Αύγουστο του 2020, επιμένοντας ότι «ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου πρέπει να είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση». Η Γαλλία αντέδρασε έντονα στις μονομερείς τουρκικές ενέργειες στην περιοχή και

αμφισβήτησε τη νεο-οθωμανική αφήγηση, αναβαθμίζοντας την στρατιωτική της παρουσία με ναυτικές και αεροπορικές δυνάμεις τις πρώτες δύο εβδομάδες του Αυγούστου του 2020 στην Ανατολική Μεσόγειο (Kaskanis, 2020). Το πυρηνοκίνητο αεροπλανοφόρο Charles de Gaulle, το μοναδικό στο είδος του που κατασκευάστηκε στην Ευρώπη, έπλευσε προς την ελληνική υφαλοκρηπίδα, που η Τουρκία θεωρεί δική της. Το de Gaulle όχι μόνο μεταφέρει έως και 30 αεροσκάφη, αλλά μπορεί επίσης να μεταφέρει 800 στρατιώτες και 500 τόνους πυρομαχικών. Αυτή είναι μια σοβαρή πρόκληση κατά του τουρκικού στολίσκου που συνόδευε το τουρκικό ερευνητικό σκάφος για πάνω από ένα μήνα σε αναζήτηση κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου στην υφαλοκρηπίδα της Ελλάδας. Ένα αεροπλανοφόρο ενός μέλους του NATO να πλέει εναντίον ενός άλλου μέλους του NATO που απειλούσε με πόλεμο ένα άλλο μέλος (Antonopoulos, 2020).

Παράλληλα, Γάλλοι αξιωματούχοι επέκριναν την Τουρκία για την υποστήριξή της στη διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση της Λιβύης (Adar & Toygür, 2020), που σε αντάλλαγμα για μια αμφιλεγόμενη συμφωνία για τη θαλάσσια ενέργεια που θα επεκτείνει τα τουρκικά δικαιώματα γεώτρησης στην Ανατολική Μεσόγειο, η Τουρκία έχει διασκορπίσει στρατεύματα και στρατιωτικό εξοπλισμό στους συμμάχους της στην περιοχή (Kaskanis, 2020). Το Παρίσι κατήγγειλε πως το μνημόνιο είναι άκυρο και κενό περιεχομένου εφόσον αγνοεί τις διατάξεις της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), υποστηρίζοντας τις ελληνικές θέσεις.

Παράλληλα, η Γαλλία συμφώνησε για την προμήθεια στην Ελλάδα αρχικά δεκαοκτώ (Αθανασόπουλος, 2020) και εντέλει είκοσι τεσσάρων μαχητικών αεροσκαφών Rafale τέταρτης γενιάς εφοδιασμένα με στρατηγικά οπτικά συστήματα (Πολλάτος, 2021). Η συμφωνία όπλων προφανώς επεκτείνεται επίσης σε πυραύλους της πολεμικής αεροπορίας, νέες τορπίλες του ναυτικού και αντιαρματικά βλήματα. Για την Dassault Aviation, η ελληνική εξαγορά είναι μια σημαντική εξέλιξη. Είναι η πρώτη ευρωπαϊκή παραγγελία του τζετ πολλαπλών ρόλων μαχητικού, που προηγουμένως πωλούνταν μόνο στην Αίγυπτο, την Ινδία και το Κατάρ¹³ (Kaskanis, 2020). Η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας και Γαλλίας προχώρησε με γρήγορο ρυθμό. Οι δύο χώρες αποφάσισαν να εμβαθύνουν και άλλο στις αμυντικές τους σχέσεις. Μετά την αγορά των γαλλικών

¹³ «Είμαι ενθουσιασμένος με αυτή την ανακοίνωση, η οποία ενισχύει την εξαιρετική σχέση που έχουμε με την Ελλάδα εδώ και σχεδόν μισό αιώνα, και ευχαριστώ τις ελληνικές αρχές για την πεποίθησή τους για άλλη μια φορά. Η Dassault Aviation έχει κινητοποιηθεί πλήρως για να καλύψει τις επιχειρησιακές ανάγκες που εκφράζει η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία, συμβάλλοντας έτσι στη διασφάλιση της κυριαρχίας της Ελλάδας και της ασφάλειας του ελληνικού λαού», δήλωσε ο Eric Trappier, Διευθύνων Σύμβουλος της Dassault Aviation (Dassault Aviation, 2021)

μαχητικών αεροσκαφών Rafale και την υποστήριξη των Mirage 2000-5, η Ελλάδα αποφάσισε την αναβάθμιση και των γαλλικής κατασκευής UAV τύπου Sperwer (Νέδος, 2020).

Τέλος, τον Σεπτέμβριο του 2021, Ελλάδα και Γαλλία υπέγραψαν αμυντική συμφωνία, που κυοφορούταν από τη συνάντηση των δύο ηγετών των χωρών στη Σύνοδο του Med7, σύμφωνα με την οποία προβλέπεται άμεση στρατιωτική συνδρομή της μίας χώρας προς την άλλη σε περίπτωση επιθετικής ενέργειας από τρίτη χώρα, ακόμα και εάν η χώρα αυτή αποτελεί μέλος των συμμαχιών τους (Νόμος 4841/2021, άρθρο 2), μια διευκρίνιση που απευθύνεται αποκλειστικά και μόνο στην Τουρκία. Η συμφωνία ενισχύει την ελληνική αποτρεπτική ισχύ αλλά ταυτόχρονα αναβαθμίζει και το γεωστρατηγικό αποτύπωμα της χώρας, δημιουργώντας ταυτόχρονα σε δύο διεθνείς οργανισμούς, την ΕΕ και το NATO, ένα δίδυμο χωρών που συνεργάζεται και πέραν των πλαισίων των οργανισμών αυτών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η κρίση στην περιοχή της Μεσογείου επιδεινώνεται από εξελίξεις που έλαβαν χώρα, όπως το κενό ισχύος που δημιουργήθηκε από τη σχετική υποχώρηση των ΗΠΑ από την περιοχή και τη στροφή τους προς τον Ειρηνικό, αλλά και την αδιαφορία των ευρωπαϊκών δυνάμεων, μία κατάσταση, η οποία έχει πυροδοτήσει έναν αγώνα επιρροής που φέρνει αντιμέτωπες τις παραδοσιακές με τις αναδυόμενες δυνάμεις. Επίσης, η απώλεια ενδιαφέροντος από μεριάς της Τουρκίας προς την ευρωπαϊκή της προοπτική, έχει κάνει την Άγκυρα λιγότερο συνεργάσιμη και την ώθησε σε μια πιο παρεμβατική πολιτική (Jabbour, 2021).

Αντίθετα με την πορεία που ακολουθούσε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 2000 προς την ένταξη στην ΕΕ, η Τουρκία με την αύξηση της πολιτικής δυναμικής του προέδρου της Ερντογάν και την επανεκλογή του μετά την αποτυχημένη προσπάθεια πραξικοπήματος το 2016, υιοθέτησε μια εντελώς διαφορετική πολιτική για την περιοχή γύρω από τα σύνορά της. Η στρατηγική της Τουρκίας συνοψίζεται στην αναθεωρητική της πολιτική τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, στην εκμετάλλευση του μεταναστευτικού προβλήματος για την πίεση των ευρωπαϊκών χωρών με στόχο την αποκόμιση ευνοϊκότερης αντιμετώπισης, αλλά και στην ενεργειακή της πολιτική (Σιούσιουρας & Χουρδάκης, 2021). Τα τελευταία χρόνια, η τουρκική εξωτερική πολιτική έχει αποκλίνει από τον κατά βάση δυτικό προσανατολισμό της, αυξάνοντας τη χρήση της καταναγκαστικής διπλωματίας, ακόμα και με απροκάλυπτη απειλή χρήσης βίας σε μία ολοένα και πιο διευρυνόμενη περιοχή ενδιαφέροντος, γεγονός που πηγάζει από τους αναθεωρητικούς και ηγεμονικούς της στόχους για την Ανατολική Μεσόγειο (Σταματόπουλος, 2021).

Η περίοδος που χαρακτηρίστηκε από την απόπειρα πραξικοπήματος το 2016 αλλά και την ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ευνόησε την αύξηση της έντασης στο γεωπολιτικό δόγμα της Τουρκίας. Η απόπειρα πραξικοπήματος του 2016 ήταν μια καθοριστική στιγμή κατά την οποία εντατικοποιήθηκε η μετατροπή της επιβίωσης του κράτους ως πολιτική του συνασπισμού του κυβερνόντος κόμματος ΑΚΡ με το κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (Milliyetçi Hareket Partisi, MHP). Οι δυναμικές που δημιουργήθηκαν οδήγησαν την κυβέρνηση στην αναζήτηση ενός νέου δόγματος ασφάλειας, το οποίο χαρακτηρίστηκε από την προσπάθεια εδραίωσης της τουρκικής άμυνας και σε περιοχές πέρα από τα πολιτικά της σύνορα. Οι εξελίξεις αυτές συνέπεσαν χρονικά με την αύξηση του ανταγωνισμού στην Ανατολική Μεσόγειο, επαναφέροντας την έννοια της «Γαλάζιας Πατρίδας», η οποία αποτέλεσε τη ραχοκοκαλιά της παρεμβατικότητας της Τουρκίας στην περιοχή, επικεντρώνοντας στην ταύτιση της στρατηγικής σημασίας της ξηράς με τη θάλασσα, σε μια προσπάθεια εδαφοποίησης της θάλασσας και προώθησης της Ανατολικής Μεσογείου ως

αναπόσπαστο μέρος της τουρκικής κυριαρχίας. Αν και δεν είναι ούτε επίσημο δόγμα ούτε πολιτική, η «Γαλάζια Πατρίδα» παρέχει μια ισχυρή πολιτική αφήγηση για τη νομιμοποίηση της διακυβέρνησης για την Ανατολική Μεσόγειο στο εσωτερικό. Βασίζεται στην αντιληπτή απειλή ότι «η Τουρκία εγκλωβίζεται στην Ανατολία» και ως εκ τούτου πρέπει να διατηρήσει πρόσβαση και υψηλό προφίλ στη Μαύρη Θάλασσα, το Αιγαίο και τη Μεσόγειο (Dalay, 2021). Παράλληλα, ο Τούρκος πρόεδρος αναγορεύοντας τον εαυτό του ηγέτη του Ισλάμ προσπαθεί να μετατρέψει τον μουσουλμανικό κόσμο σε ένα τείχος προστασίας για τον εαυτό του και τη χώρα του, προβάλλοντας κάθε αντίδραση στις δράσεις του ως επίθεση στο Ισλάμ (Μελέτης, 2020). Μία προσπάθεια ωστόσο που έχει στρέψει εναντίον του αραβικές χώρες που βλέπουν ως απειλή το σουνιτικό Ισλάμ.

Οι πρόσφατες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο έχουν βαθύνει τις ανησυχίες της Τουρκίας ότι θα παραγκωνιστεί από την αναδυόμενη τάξη ενέργειας της περιοχής. Αυτό οφείλεται κυρίως σε δύο αλληλένδετους λόγους. Στην προβλεπόμενη διαδρομή για τον αγωγό φυσικού αερίου της ανατολικής Μεσογείου και στη δημιουργία του Φόρουμ για το φυσικό αέριο της Ανατολικής Μεσογείου, στο οποίο η Τουρκία δεν περιλαμβάνεται (Dalay, 2021). Η αβεβαιότητα για την ποσότητα φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο και οι στόχοι της ΕΕ για την πράσινη ενέργεια¹⁴ έχουν κάνει τη χρηματοδότηση του έργου λιγότερο ελκυστική. Το έργο του αγωγού δεν είναι οικονομικά εφικτό σε αυτό το σημείο, και επομένως είναι απίθανο να εφαρμοστεί (Ellinas, 2020). Ωστόσο, ο προτεινόμενος αγωγός και το φόρουμ, καθώς και η περιφερειακή αναδιάρθρωση που τα υποστήριξε, συνέβαλαν στους τουρκικούς φόβους ότι η χώρα παραγκωνίζεται από το αναδυόμενο πλαίσιο ενέργειας και ασφάλειας στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε απάντηση, η Τουρκία έχει αναπτύξει μια προσέγγιση με σκληρή δύναμη και καταναγκαστική διπλωματία για να αποτρέψει την εμφάνιση ενός τέτοιου πλαισίου.

Η απάντηση της Τουρκίας βασίζεται αρχικά σε μια αυξανόμενη ανάπτυξη σκληρής ισχύος και μια πολιτική αποτροπής που υλοποιείται με την αποστολή κρατικών πλοίων εξερεύνησης ενέργειας σε διαφιλονικούμενες περιοχές με τη συνοδεία πολεμικών και δεύτερον σε μια στρατηγική αντιστάθμισης των αντιπάλων μέσω της οικοδόμησης αντίρροπων συμμαχιών (Jabbour, 2021). Οι πρόσφατες προσεγγίσεις της Άγκυρας στην Αίγυπτο και το Ισραήλ, καθώς και η προσέγγισή της με τον Λίβανο, εμπίπτουν σε αυτό το πλαίσιο. Η προσπάθεια της Άγκυρας να επιδιορθώσει τις σχέσεις με το Κάιρο μετά τη μακρά περίοδο ψυχρών σχέσεων με τον πρόεδρο Σίσι βασίζεται στην ελπίδα να διαπραγματευτεί μια συμφωνία θαλάσσιας οριοθέτησης με την

¹⁴ Σύμφωνα με το «Σχέδιο κλιματικών στόχων για το 2030», η ευρωπαϊκή Κομισιόν στοχεύει στη μείωση των εκπομπών αερίων, υπεύθυνων για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, κατά 55% (European Commission, 2020)

Αίγυπτο που θα απομάκρυνε την Αίγυπτο από τη συμφωνία που κατέληξε με την Ελλάδα τον Αύγουστο του 2020 (Elerian, 2021). Ομοίως, η Τουρκία βλέπει τον Λίβανο ως σημαντικό παίκτη στην εξίσωση της Ανατολικής Μεσογείου και προσπάθησε να τραβήξει τη Βηρυτό στο πλευρό της στον ενεργειακό ανταγωνισμό της περιοχής, προσφέροντας τεχνική βοήθεια και τεχνογνωσία στον τομέα των διαπραγματεύσεων για τις θαλάσσιες οριοθετήσεις, πιέζοντας τις αρχές του Λιβάνου να επαναδιαπραγματευθούν για τη συμφωνία που κατέληξαν με την Κύπρο το 2010 για τα θαλάσσια σύνορά τους, αναφέροντας ότι η συμφωνία είναι άδικη και ότι ο Λίβανος θα μπορούσε να εξασφαλίσει μια ευρύτερη περιοχή θαλάσσιας δικαιοδοσίας εάν αποδεχτεί τη βοήθεια της Τουρκίας. Η Άγκυρα επίσης υπέγραψε δύο μνημόνια συνεννόησης με την αναγνωρισμένη Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας της Λιβύης τον Νοέμβριο του 2019, για την οριοθέτηση των θαλάσσιων περιοχών δικαιοδοσίας στη Μεσόγειο Θάλασσα και για την Ασφάλεια και Στρατιωτική Συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών. Η συμφωνία για τα θαλάσσια σύνορα ήταν ουσιαστικά το τίμημα που έπρεπε να καταβληθεί στην Τουρκία ως αντάλλαγμα για τη συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας (Dalay, 2021). Αυτές οι πρωτοβουλίες δείχνουν τη διττή ικανότητα της Άγκυρας να βλάψει τους αντιπάλους, ενώ ταυτόχρονα δελεάζει τους πιθανούς της εταίρους προσφέροντας υποστήριξη και βοήθεια στο όνομα της αλληλεγγύης.

Συνεπώς, οι εξελίξεις, οι κρίσεις και οι ανακατατάξεις που συμβαίνουν στην περιφερειακή πολιτική της Τουρκίας είναι αποτέλεσμα τόσο της εσωτερικής αναδιάρθρωσης ισορροπιών και των ιδεολογικών αλλαγών όπου δρα η εξουσία της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια όσο και των επιδράσεων του διεθνούς οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος, (Μούδουρος, 2021).

Από το Παρίσι, οι τολμηρές κινήσεις της Άγκυρας αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης γεωπολιτικής τάσης όπου αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η Τουρκία, ενεργούν με συντονισμένο τρόπο για να αμφισβητήσουν και να παρακάμψουν τα ευρωπαϊκά και δυτικά συμφέροντα και μέσω προκλητικών μονομερών κινήσεων, καταλήγουν να ανατρέπουν την ισορροπία δυνάμεων στο έδαφος υπέρ τους και να δημιουργούν μια νέα γεωπολιτική πραγματικότητα που δεν συνάδει με τα δυτικά συμφέροντα (Jabbour, 2021). Τουρκία και Γαλλία βρίσκονται σε αντιπαράθεση μεταξύ τους σε έναν αυξανόμενο αριθμό θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, από τη Συρία και τον Λίβανο έως τη Βόρεια Αφρική και τη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.

Η Γαλλία όντας παγκόσμια πυρηνική δύναμη δεν θα μπορούσε να μείνει αμέτοχη στις δυναμικές εξελίξεις που προκάλεσαν οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις στην ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου (Οικονόμου, 2020). Ο Γάλλος πρόεδρος εκθέτοντας το σκεπτικό του σε μια ομιλία του στις 29 Αυγούστου του 2020, απεικόνισε τη Μεσόγειο ως μία περιοχή που την προσελκύουν συγκρούσεις από τη Συρία έως τη Λιβύη, διαφωνίες για την ενέργεια, την ατέρμονη ειρηνευτική διαδικασία, προβληματικά κράτη, όπως ο Λίβανος, και έντονες δημογραφικές πιέσεις, όπως το

μεταναστευτικό (Barkey, 2020). Το πιο ανησυχητικό για τον ίδιο είναι ότι οι νέες εξελίξεις επιδεινώνουν την τρέχουσα κατάσταση. Αυτά περιλαμβάνουν την υποχώρηση των Ηνωμένων Πολιτειών και τη γενική ευρωπαϊκή αδιαφορία, αλλά και την εμφάνιση της Τουρκίας, την οποία ο Μακρόν αντιλαμβάνεται ως μια επικίνδυνη ρεβιζιονιστική δύναμη εμποτισμένη με ένα είδος «φαντασιοπληξίας» που προέρχεται από το αυτοκρατορικό παρελθόν της.

Η γαλλοτουρκική αντιπαράθεση είναι κυρίως μια γεωπολιτική διαμάχη για επιρροή στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και γίνεται κατανοητή υπό το πρίσμα της ανόδου της Τουρκίας ως αναδύομενης δύναμης σε αναζήτηση γεωστρατηγικής αυτονομίας και της ανησυχίας της Γαλλίας με την αυξανόμενη διεκδίκηση της Άγκυρας σε μια περιοχή που το Παρίσι θεωρεί παραδοσιακά ως μέρος της σφαίρας επιρροής του (Jabbour, 2021).

Η Γαλλία έχει ασκήσει ιδιαίτερα έντονη κριτική στην πολιτική της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η γεωπολιτική αντιπαλότητα μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας εξελίσσεται σε μια σειρά θεμάτων όπως η Λιβύη, η Συρία, η Ανατολική Μεσόγειος αλλά και τα σατιρικά κινούμενα σχέδια του Μωάμεθ του Πορθητή (capital.gr, 2021). Ενώ ο ανταγωνισμός μεταξύ των δύο χωρών στην περιοχή συνδέεται στενά με τον ανταγωνισμό τους στη Λιβύη, σε αντίθεση με εκεί, όπου η θέση της Γαλλίας για την υποστήριξη του Χάφταρ δεν είναι αποδεκτή διεθνώς, στη θαλάσσια περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, η Γαλλία μπορεί να εκφράσει την αλληλεγγύη της προς τα άλλα μέλη της ΕΕ, την Ελλάδα και την Κύπρο, και να βασιστεί στο Διεθνές Δίκαιο για να υποστηρίξει τη θέση της (Dalay, 2021). Υπό αυτή την έννοια, η Ανατολική Μεσόγειος έδωσε στη Γαλλία τη δυνατότητα να εκφράσει την αντίθεσή της και τη δυσαρέσκειά της στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας, η οποία έρχεται σε αντίθεση με τις γεωπολιτικές φιλοδοξίες της Γαλλίας σε πολλά διαφορετικά πλαίσια.

Παράλληλα, το Παρίσι επιθυμεί να δημιουργήσει μία νέα ισορροπία ασφάλειας στην περιοχή, παρακάμπτοντας ή και αντικαθιστώντας ακόμα τις υφιστάμενες δομές του ΝΑΤΟ και της ΕΕ. Το ΝΑΤΟ και οι μεγάλες χώρες διατηρούν ουδέτερη στάση στην τουρκική επιθετικότητα κατά της Ελλάδας και της Κύπρου. Αντίστοιχα, με την ΕΕ να φαίνεται αναποφάσιστη σχετικά με το αν θα υιοθετήσει μια ενιαία πολιτική απέναντι στην Τουρκία, κυρίως λόγω του Βερολίνου που προτιμάει μια στρατηγική κατευνασμού, η Γαλλία φαίνεται ως η μόνη ευρωπαϊκή χώρα πρόθυμη να σταθεί απέναντι στον αναθεωρητισμό της Τουρκίας (Αθανασόπουλος, 2020), αυξάνοντας την πίεση στη σύνοδο κορυφής MED7 στην Κορσική (2020) και ενθαρρύνοντας τους Ευρωπαίους να σταθούν σταθερά ενάντια στην Άγκυρα. Η ηγεμονία της Γαλλίας στην περιοχή είναι ζωτικής σημασίας για τα συμφέροντά της και η ενίσχυση της Τουρκίας θέτει πολλαπλές προκλήσεις για αυτήν (Δημητριάδης, 2020).

Στο όνομα των ελληνικών συμφερόντων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και αξιοποιώντας τις ελληνοτουρκικές διαφορές στην περιοχή, η Γαλλία επανήλθε προωθώντας τα

γαλλικά συμφέροντα (Μακροδημόπουλος, 2020). Το Παρίσι έχει γίνει η πιο ηχηρή ευρωπαϊκή δύναμη που υποστηρίζει τις ελληνικές και ελληνοκυπριακές θέσεις, υπογραμμίζοντας τη θέση της με τη διεξαγωγή στρατιωτικών ασκήσεων με την Ελλάδα και την Κύπρο και στέλνοντας στρατιωτικές δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένου και του πυρηνοκίνητου αεροπλανοφόρου Charles de Gaulle στην Ανατολική Μεσόγειο. Στα πλαίσια της δράσης αυτής αλλά και ως φυσικό επακόλουθο της διαχρονικής γαλλικής υποστήριξης σε ελληνικά ζητήματα σε εύρος τομέων, αναβαθμίστηκε η ελληνογαλλική αμυντική συνεργασία με την απόφαση προμήθειας των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων με τελευταίας γαλλικά οπικά συστήματα και εντέλει την υπογραφή της συμφωνίας για την εγκαθίδρυση στρατηγικής εταιρικής σχέσης για τη συνεργασία στην ασφάλεια και την άμυνα (Χωραφάς, 2021), η οποία στο δεύτερο άρθρο της συμπεριλαμβάνει και τη ρήτρα αμοιβαίας αμυντικής συνδρομής. Η στρατιωτική αυτή συμφωνία αναμένεται να φέρει την Αθήνα και το Παρίσι στρατηγικά εγγύτερα στην Ανατολική Μεσόγειο αφού τα συμφέροντα και των δύο πλευρών διασταυρώνονται σημαντικά. Από τη μία, η Ελλάδα επιδιώκει να αποτρέψει την Τουρκία ενώ, από την άλλη, η Γαλλία αμφισβητεί τον νέο περιφερειακό ρόλο που οραματίζεται η Άγκυρα για τον εαυτό της. Αυτός ο ρόλος ξεπερνά τις ελληνοτουρκικές διαφορές και το Κυπριακό στις εξελίξεις στη Λιβύη, τον Λίβανο και τη Συρία και ίσως την Αφρική γενικότερα.

Ωστόσο, η επιστροφή της Γαλλίας στις διεθνείς υποθέσεις δεν περιορίζεται μόνο στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου αλλά αφορά κυρίως την ΕΕ και το όραμα της στρατηγικής της αυτονομίας και σε μία συζήτηση που οδηγεί σε μια νέα αλληλεγγύη συμφερόντων σε ευρωπαϊκό επίπεδο που θα συμπληρώνει το εθνικό συμφέρον των ευρωπαϊκών κρατών (Ντάλης, 2021), με τον Γάλλο πρόεδρο Μακρόν να έχει τοποθετηθεί ξεκάθαρα προς αυτή την κατεύθυνση υποστηρίζοντας την αναγκαιότητα ετοιμότητας ευρωπαϊκών ομάδων μάχης (battlegroups) από το προηγούμενο έτος, ειδικά μετά τη δήλωσή του περί «εγκεφαλικά νεκρού ΝΑΤΟ». Η Γαλλία πιθανότατα είναι το μόνο μέλος της Ένωσης που αναγνωρίζει την επείγουσα ανάγκη αναθεώρησης της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ)¹⁵. Έως τώρα όμως έβρισκε εμπόδιο την ισχυρή πολιτική επιλογή των ΗΠΑ να διατηρήσουν το ΝΑΤΟ ως πυλώνα της ευρωπαϊκής

¹⁵ Η ΚΕΠΠΑ (Common Foreign and Security Policy, CFSP) είναι η οργανωμένη, συμφωνημένη εξωτερική πολιτική της ΕΕ για διπλωματικές δράσεις κυρίως ασφάλειας και άμυνας. Η ΚΠΑΑ (Common Security and Defence Policy, CSDP) είναι η πορεία δράσης της Ένωσης στους τομείς της άμυνας και της διαχείρισης κρίσεων και βασικό συστατικό της ΚΕΠΠΑ. (Για περισσότερα βλ. https://eeas.europa.eu/topics/common-foreign-security-policy-cfsp_en και https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp_en)

ασφάλειας (Αθανασόπουλος, 2020). Η συμφωνία μεταξύ Γαλλίας και Ελλάδας εντάσσεται στην στρατηγική προσέγγιση του Γάλλου προέδρου να αλλάξει τη γεωπολιτική πορεία ολόκληρης της ευρωπαϊκής ηπείρου (Κούρκουλας, 2021). Η ελληνογαλλική συμφωνία αποτελεί μια ξεκάθαρη στρατηγική στέλνοντας τα κατάλληλα μηνύματα σε χώρες με αναθεωρητικές βλέψεις που προκαλούν προβλήματα στην εύθραυστη σταθερότητα της περιοχής, αλλά και ένα τρόπο δημιουργίας προϋποθέσεων για την προώθηση της αμυντικής ολοκλήρωσης και την ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας της Ένωσης. Η Γαλλία αποτελεί το μυαλό και την καρδιά αυτής της προσπάθειας. Παράλληλα, η βαριά αμυντική βιομηχανία της Γαλλίας αποτελεί παράγοντα προώθησης της ανάγκης εξοπλισμού των κρατών – μελών της Ένωσης από την ευρωπαϊκή αμυντική βιομηχανία (Καρατράντος, 2021).

Κλείνοντας, έχουν γίνει πολλά σχόλια σχετικά με τις συγκρούσεις για το φυσικό αέριο, για τις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες, για τα νησιά, κάτι που έχει βάση, αλλά είναι εύκολο να βάλω στην πολυπλοκότητά τους. Η κρίση της ανατολικής Μεσογείου, στον πυρήνα της, δεν αφορά την ενέργεια. Μέχρι στιγμής, δεν έχει βρεθεί φυσικό αέριο στα αμφισβητούμενα εδάφη (Dalay, 2021). Κοιτάζοντας σφαιρικά, η Γαλλία έχει αναλάβει τις ενέργειες στην Ανατολική Μεσόγειο επειδή είναι μια μεγάλη δύναμη που ανταγωνίζεται μια άλλη ανερχόμενη δύναμη, την Τουρκία, για την εξασφάλιση των προνομίων και την κυριαρχία στην περιοχή. Η γαλλοτουρκική αντιπαράθεση είναι επομένως, στον πυρήνα της, ένας ανταγωνισμός εξουσίας μεταξύ μιας παραδοσιακής, καλά εδραιωμένης δύναμης στη Μεσόγειο, της Γαλλίας, και μιας αναδυόμενης μεσαίας δύναμης που ενεργεί ως διεκδικητής, αμφισβητώντας την παλιά περιφερειακή τάξη. Υπό αυτή την έννοια, η γαλλοτουρκική διένεξη πρέπει να τοποθετηθεί στο πλαίσιο της παγκόσμιας μετατόπισης εξουσίας και της ανόδου των μεσαίων δυνάμεων που παίρνουν μια ρεβιζιονιστική στάση απέναντι στο status quo αμφισβητώντας την ευρωκεντρική τάξη πραγμάτων (Jabbour, 2021). Δεδομένου του τρόπου με τον οποίο μια ποικιλία χωρών έχουν συγχωνευθεί γύρω από τον συνασπισμό υπό την ηγεσία της Γαλλίας που αναδύεται, μέχρι στιγμής φαίνεται ότι το Παρίσι έχει το προβάδισμα. Ωστόσο, δεν είναι καθόλου σαφές τι θέλει να κάνει ο Μακρόν με τη γαλλική ισχύ στην περιοχή πέρα από το να σταθεί απέναντι στην Τουρκία. Ίσως, να υπάρχει μια βαθύτερη συμφωνία μεταξύ των ΗΠΑ και της Γαλλίας, που λόγω της απομάκρυνσης των Αμερικανών από την περιοχή θέλουν να αφήσουν στα πόδια τους έναν έμπιστο δυτικό σύμμαχο και όχι έναν επικίνδυνο διαχειριστή των δυτικών συμφερόντων όπως αποδείχθηκε η Τουρκία, η οποία εκμεταλλεύτηκε την κατάσταση για ιδίον όφελος, κάτι όμως που μόνο ο χρόνος θα το δείξει και ίσως αποτελέσει αντικείμενο μιας νέας έρευνας στο άμεσο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βιβλία

Μακρον, Ε. (2018). *Η ομιλία στην Πνύκα*. Αθήνα: Μελάρι

Σακκάς, Γ. (2015). *Η Ελλάδα στη Μεσόγειο, 1950-2004 – Εξωτερική Πολιτική και Περιφερειακές Συγκρούσεις*. Αθήνα: Κάλλιπος, σσ. 44-45

Αρθρογραφία

Δημητριάδης, Ν. (2020, Αύγουστος - Οκτώβριος). Ο ναυτικός ανταγωνισμός στην Ανατολική Μεσόγειο. *Άρθρον* (119), σσ. 26-35.

Καρατράντος, Τ. (2021, Οκτώβριος 11). Η στρατηγική της Γαλλίας. *Τα Νέα*, σ. 46.

Οικονόμου, Π. (2020, Αύγουστος 22). Γαλλία και παγκόσμιες ανακατατάξεις. *Τα Νέα*, σ. 6.

Περιοδικές εκδόσεις

Μούδουρος, Ν. (2021). Η Ανατολική Μεσόγειος ως «Γαλάζια Πατρίδα»: «Νέες» γεωπολιτικές αντιλήψεις και ο συνασπισμός της «επιβίωσης του κράτους» στην Τουρκία. (Ι. Ε. Προμηθέας, Επιμ.) *Ετήσια επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής* (7), σσ. 7-26.

Σακκάς, Γ. (2013). Η ανατολική Μεσόγειος ως παράγων των συγχρόνων γεωπολιτικών και γεωστρατηγικών ισορροπιών -από τον Καποδίστρια στην σύγχρονη περίοδο. *Ρήγας Φερραΐος, Ιωάννης Καποδίστριας, Φρανσίσκο ντε Μιράντα - η Ελληνική Σκέψη στην Αυτοθέσμιση των Κοινωνιών, τον Διαφωτισμό και την Γνώση Άξονας ΙΙ: Η ελληνική σκέψη στον διαφωτισμό, τα κινήματα, τον κόσμο των ιδεών και τη γνώση* (σσ. 440-446). Θεσσαλονίκη: Ακαδημία Θεσμών και Πολιτισμών

Πηγές από το διαδίκτυο

Αθανασόπουλος, Α. (2020, Οκτώβριος 30), Το τρίγωνο Παρίσι-Αθήνα-Άγκυρα: Ένα παιχνίδι επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο, *ΕΛΙΑΜΕΠ*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 18, 2021, από ΕΛΙΑΜΕΠ: <https://www.eliamep.gr/publication/το-τρίγωνο-παρίσι-αθήνα-άγκυρα-ένα-παι/>

Γρηγοριάδης, Ι., & Κωσταράς, Γ. Χ. (2021, Σεπτέμβριος 17), Η αφρικανική περιπέτεια της Τουρκίας: Απολογισμός ενός νέου κεφαλαίου των ευρωτουρκικών σχέσεων, *ΕΛΙΑΜΕΠ*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 20, 2021, από ΕΛΙΑΜΕΠ: <https://www.eliamep.gr/publication/η-αφρικανική-περιπέτεια-της-τουρκίας/>

- capital.gr. (2021, Μάιος 9), Γαλλία vs Τουρκίας στην Αν. Μεσόγειο: Η ρήξη του Μακρόν με τον Ερντογάν είναι μία «μάχη που θέλουν και οι δύο», *capital.gr*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 20, 2021, από capital.gr: <https://www.capital.gr/diethni/3544140/gallia-vs-tourkias-stin-an-mesogeio-i-rixi-tou-makron-me-ton-erntogan-einai-mia-maxi-pou-theloun-kai-oi-duo>
- Κοντού, Δ. (2018), Νοτιο-ανατολική Μεσόγειος: πεδίο συγκλίσεων ή αποκλίσεων;, *New Direction*. Ανάκτηση Νοέμβριος 15, 2021, από New Direction: <https://newdirection.online/2018-publications-pdf/NDreportMediterranean-preview%28low-res%29.pdf>
- Κούρκουλας, Δ. (2021, Οκτώβριος 1), Ο νόμος των απρόβλεπτων συνεπειών, *Le Courrier Diplomatique*. Ανάκτηση Οκτώβριος 2, 2021, από Le Courrier Diplomatique: <http://www.lecourrierdiplomatique.eu/2021/10/o-nomos-ton-aproblepton-sinepeon/>
- Κοψαχείλης, Β. (2018, Φεβρουάριος 8), Αναβαθμισμένος ο ρόλος της Γαλλίας στην Ανατολική Μεσόγειο, *Liberal*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 17, 2021, από Liberal: <https://www.liberal.gr/diplomacy/anabathmismenos-o-rolos-tis-gallias-stin-anatoliki-mesogeio/189543>
- Μακροδημόπουλος, Δ. (2020, Φεβρουάριος 8), Τι «δουλειά» έχει η Γαλλία στην Ανατολική Μεσόγειο;, *Παρατηρητής της Θράκης*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 18, 2021, από Παρατηρητής της Θράκης: <https://www.paratiritis-news.gr/gnomes/ti-douleia-echei-i-gallia-stin-anatoliki-mesogeio/>
- Μελέτης, Ν. (2020, Οκτώβριος 27), Ο «Ιερός πόλεμος» του κυρίου Ερντογάν και τα όρια ανοχής της Δύσης, *Liberal*. Ανάκτηση Νοέμβριος 16, 2021, από Liberal: <https://www.liberal.gr/diplomacy/o-ieros-polemos-tou-kuriou-erntogan-kai-ta-oria-anochis-tis-dusis/331537>
- Νέδος, Β. (2020, Νοέμβριος 26), Αναβαθμίζεται η αμυντική σχέση Ελλάδας – Γαλλίας, *Η Καθημερινή*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 10, 2021, από Η Καθημερινή: <https://www.kathimerini.gr/politics/561173629/anavathmizetai-i-amyntiki-schesi-elladas-gallias/>
- Νέδος, Β. (2021, Οκτώβριος 4), Τα Rafale άνοιξαν τον δρόμο στις Belharra – Το παρασκήνιο της ελληνογαλλικής συμφωνίας, *Η Καθημερινή*. Ανάκτηση Νοέμβριος 13, 2021, από Η Καθημερινή: <https://www.kathimerini.gr/politics/561522070/ta-rafale-anoixan-ton-dromo-stis-belharra-to-paraskinio-tis-ellinogallikis-symfonias/>
- Νόμος 4841/2021, άρθρο 2, Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Γαλλικής Δημοκρατίας για την εγκαθίδρυση στρατηγικής εταιρικής σχέσης για τη συνεργασία στην άμυνα και την ασφάλεια,

- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 187/α/8-10-2021), Ανάκτηση Οκτώβριος 2, 2021, από <http://www.gov.gr/upourgeia/proedria-tes-kuberneses-phek>
- Ντάλης, Σ. (2021, Οκτώβριος 1), Σε αναζήτηση Ευρωπαϊκής κυριαρχίας, *Le Courier Diplomatique*. Ανάκτηση Οκτώβριος 2, 2021, από *Le Courier Diplomatique*: <http://www.lecourierdiplomatique.eu/2021/10/se-anazitisi-evropaikis-kiriarias/>
- Πιμπίσσης, Α. (2020, Ιούνιος 28), Γαλλική λεωφόρος για Κύπρο και Ελλάδα, *philenews.com*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 20, 2021, από *Philenews*: <https://www.philenews.com/eidiseis/politiki/article/966552/glliki-leoforos-ga-kypro-kai-ellada>
- Πολλάτος, Μ. (2021, Σεπτέμβριος 28), Αυτή είναι η αμυντική συμφωνία Ελλάδας – Γαλλίας – «Κλειδί» το άρθρο 2 για το αμυντικό δόγμα, *Πρώτο Θέμα*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 29, 2021, από *Πρώτο Θέμα*: <https://www.protothema.gr/politics/article/1165686/auti-einai-i-amudiki-sumfonia-elladas-gallias-kleidi-to-arthro-2/>
- Πολλάτος, Μ. (2021, Απρίλιος 19), Εναέρια ασπίδα στο Αιγαίο με άλλα έξι Rafale- Αποφάσεις για φρεγάτες και ελικόπτερα, *Πρώτο Θέμα*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 27, 2021, από *Πρώτο Θέμα*: <https://www.protothema.gr/greece/article/1116373/pame-gia-alla-exi-rafale/>
- Σιούσιουρας, Π., & Χουρδάκης, Κ. (2021, Ιούλιος 22), Πόσο ισχύει το Ελλάς – Γαλλία – Συμμαχία;, *Foreign Affairs*. Ανάκτηση 18 Οκτώβριος, από *Foreign Affairs*: <https://www.foreignaffairs.gr/articles/73324/petros-sioysioyras-kai-kyriakos-xoyrdakis/poso-isxyei-to-ellas-gallia-symmaxia?page=show>
- Σταματόπουλος, Θ. Τ. (2021, Οκτώβριος 15), Ο ρόλος της Τουρκίας στην ζώνη σύγκρουσης στην Ανατολική Μεσόγειο: Μια διαφορετική χώρα και μια ματιά στο μέλλον, *ΕΛΙΑΜΕΠ*. Ανάκτηση Οκτώβριος 17, 2021, από *ΕΛΙΑΜΕΠ*: <https://www.eliamep.gr/publication/o-rollos-tis-tourkias-stin-zoni-syngkrou/>
- Τσιλιόπουλος, Ε. (2021, Ιούνιος 4), Το μετέωρο βήμα της Γαλλίας στην Ανατολική Μεσόγειο και η Ελλάδα, *SLpress.GR*. Ανάκτηση Οκτώβριος 12, 2021, από *SLpress.GR*: <https://slpress.gr/diethni/to-meteoro-vima-tis-gallias-stin-anatoliki-mesogeio-kai-i-ellada/>
- Χωραφάς, Β. (2021, Οκτώβριος 2), Η συμφωνία με την Γαλλία και οι προεκτάσεις της, *Militaire*. Ανάκτηση Οκτώβριος 4, 2021, από *Militaire*: <https://www.militaire.gr/i-symfonia-me-tin-gallia-kai-oi-proektaseis-tis/>

Ξενογλώσση

Βιβλία

- Akça, İ. (2017). Antinomies of Authoritarian Neoliberalism in Turkey The Justice and Development Party Era. States of Discipline. *Authoritarian Neoliberalism and The Contested Reproduction of Capitalist Order*, Cemal Burak Tansel (Επιμ.), London & New York: Rowman&Littlefield Pub. σσ. 189-206
- Billion, D. (2020). *France's Mediterranean Policies*. Friedrich Ebert Stiftung, σσ. 3-8
- Kızılkaya, Z., Hamdi, S., & Salman, M. (2021). *The PYD/YPG in the Syrian Conflict*. Brussels: Brussels School Of Governance Report, σσ. 18-19

Περιοδικές εκδόσεις

- Adisomnez, U., & Onursal, R. (2020, Ιούνιος 1). Governing Anxiety, Trauma and Crisis: The Political Discourse on Ontological (In)Security after the July 15 Coup Attempt in Turkey. *Middle East Critique*, 3(29), σσ. 291-306.
- Christofis, N. (2018). “The AKP’s ‘Yeni Türkiye’: Challenging the Kemalist Narrative?”. *Democratization Betrayed: Erdogan’s New Turkey, Mediterranean Quarterly: A Journal of Global Issues*, vol.23, no.3. σσ. 11-32
- Jabbour, J. (2021, Μάιος 6). “France vs. Turkey in the EastMed: A Geopolitical Rivalry between a ‘Keeper’ of the Old Order and a Challenging Emergent Power”. *Briefings de l’Ifri*, σσ. 1-10.
- Siousiouras, P., Chourdakis, K., & Koutsouradi, M. (2017, Οκτώβριος), Smart Power or Coercive? A Strategic Dilemma in Decision Making Policy: The Case of Counter-terrorism in the Post-9/11 Era, *Journal of International Business and Economics*, σσ. 72-73
- Schenk, C.J., Kirschbaum, M.A., Charpentier, R.R., Klett, T.R., Brownfield, M.E., Pitman, J.K., Cook, T.A., and Tennyson, M.E., (2010). Assessment of undiscovered oil and gas resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean. *U.S. Geological Survey Fact Sheet 2010-3014*, σ.4

Πηγές από το διαδίκτυο

- Adar, S., & Toygür, I. (2020, Δεκέμβριος 9). Turkey, the EU and the Eastern Mediterranean Crisis, *swp*. Ανάκτηση Οκτώβριος 2, 2021, από swp: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C62/>
- Ahmedzade, R. (2020, Ιούνιος 26). The Battle for Libya: Growing French-Turkish Rivalry in the Mediterranean, *LSE Middle East Centre Blog*. Ανάκτηση Οκτώβριος 5, 2021, από LSE

- Middle East Centre Blog: <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2020/06/26/the-battle-for-libya-growing-french-turkish-rivalry-in-the-mediterranean/>
- Alhas, A. M. (2019, Ιούνιος 15). Energy resources in Eastern Mediterranean: an overview, *Anadolu Agency*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 15, 2021, από Anadolu Agency: <https://www.aa.com.tr/en/economy/energy-resources-in-eastern-mediterranean-an-overview/1504786>
- Antonopoulos, P. (2020, Σεπτέμβριος 10). Power balance in the East Mediterranean is changing as France sends nuclear-powered aircraft carrier, *Greek City Times*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 18, 2021, από Greek City Times: <https://greekcitytimes.com/2020/09/10/power-balance-in-the-east-mediterranean-is-changing-as-france-sends-nuclear-powered-aircraft-carrier/>
- Barkey, H. (2020, Σεπτέμβριος 16). France vs. Turkey: A Showdown in the Mediterranean Is Brewing, *The National Interest*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 20, 2021, Από The National Interest: <https://nationalinterest.org/feature/france-vs-turkey-showdown-mediterranean-brewing-169048>
- Cook, S. (2020, Σεπτέμβριος 15). Macron Wants to Be a Middle Eastern Superpower, *Foreign Policy*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 19, 2021, από Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2020/09/15/macron-france-lebanon-turkey-middle-eastern-superpower/>
- Daily Sabah with Agencies. (2020, Αύγουστος 8). Turkey ready to provide more aid to Lebanon, Vice President Oktay says, *Daily Sabah*. Ανάκτηση Οκτώβριος 18, 2021, από Daily Sabah: <https://www.dailysabah.com/politics/turkey-ready-to-provide-more-aid-to-lebanon-vice-president-oktay-says/news>
- Dalay, G. (2021, Ιανουάριος 28). Turkey, Europe, and the Eastern Mediterranean: Charting a way out of the current deadlock, *BROOKINGS*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 29, 2021, από BROOKINGS: <https://www.brookings.edu/research/turkey-europe-and-the-eastern-mediterranean-charting-a-way-out-of-the-current-deadlock/>
- Dassault Aviation. (2021, Ιούλιος 21). DASSAULT AVIATION delivers its first Rafale to Greece, *Dassault Aviation*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 27, 2021, από Dassault Aviation: <https://www.dassault-aviation.com/en/group/press/press-kits/dassault-aviation-delivers-its-first-rafale-to-greece/>
- Elerian, M. (2021, Μάρτιος 25). Turkey and Egypt Open the Door to a Diplomatic Thaw, *World Politics Review*. Ανάκτηση Οκτώβριος 15, 2021, από WPR: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/29521/turkey-eez-diplomacy-leads-to-a-thaw-in-turkey-egypt-relations>

- Ellinas, Ch. (2020, Ιανουάριος 6). Changing priorities threatens viability of EastMed gas pipeline, *CyprusMail*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 14, 2021, από CyprusMail: <https://cyprus-mail.com/2020/01/06/changing-priorities-threatens-viability-of-eastmed-gas-pipeline/>
- Erbay, O. N. (2020). France maintains colonial mindset in Lebanon, Africa, East Med, Turkish officials say, *DAILY SABAH*. Ανάκτηση Οκτώβριος 17, 2021, από DAILY SABAH: <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/france-maintains-colonial-mindset-in-lebanon-africa-east-med-turkish-officials-say>
- EUROCORPS. (2020). A Force for the EU and NATO, Ανάκτηση Νοέμβριος 18, 2021, από EUROCORPS: <https://www.eurocorps.org>
- European Commission. (2020, Σεπτέμβριος 17). Stepping up Europe’s 2030 climate ambition, *European Commission*, Ανάκτηση Δεκέμβριος 3, 2021, από EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0562>
- Fahim, K. (2020, Σεπτέμβριος 27). Amid Mediterranean tensions, retired Turkish admiral grabs the spotlight touting supremacy at sea, *The Washington Post*. Ανάκτηση Οκτώβριος 16, 2021, από The Washington Post: https://www.washingtonpost.com/world/middle-east/turkey-greece-blue-homeland/2020/09/26/15cf7afe-fc3b-11ea-830c-a160b331ca62_story.html
- France24. (2015, Οκτώβριος 23). ‘France to stand by Greece to lighten debt burden’, says Hollande, *FRANCE 24*. Ανάκτηση Νοέμβριος 4, 2021, από FRANCE 24: <https://www.france24.com/en/20151023-france-greece-hollande-tsipras-support-renegotiate-bailout-terms-creditors>
- France and US request to join East Mediterranean Gas Forum (2020, Ιανουάριος 17). Ανάκτηση Οκτώβριος 17, 2021, από MEMO: <https://www.middleeastmonitor.com/20200117-france-and-us-request-to-join-east-mediterranean-gas-forum/>
- Gouvernement. (2020, Σεπτέμβριος 10). Update on the Mediterranean at the Med7 Summit, Ανάκτηση Σεπτέμβριος 20, 2021, από Gouvernement: <https://www.gouvernement.fr/en/update-on-the-mediterranean-at-the-med7-summit>
- Granja, P. G. (2019, Δεκέμβριος 12). Turquía dice que Libia le ha pedido ayuda y enviará tropas al país, *NIUS*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 22, 2021, από NIUS: https://www.niusdiario.es/internacional/africa/turquia-dice-que-libia-le-ha-pedido-ayuda-militar_18_2873070121.html
- Inat, K. (2020, Αύγουστος 21). ANALYSIS – Making sense of Eastern Mediterranean policy of France, *Anadolu Agency*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 17, 2021, από Anadolu Agency: <https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-making-sense-of-eastern-mediterranean-policy-of-france/1948848>

- Irish, J., & Emmott, R. (2020, Ιούλιος 7). France-Turkey tensions mount after NATO naval incident, *Reuters*. Ανάκτηση Νοέμβριος 16, 2021, από Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-nato-france-turkey-analysis-idUSKBN2481K5>
- Jeannerod, B. (2019, Δεκέμβριος 4). France Drops Plan to Give Boats to Libya, *Human Rights Watch*. Ανάκτηση Οκτώβριος 12, 2021, από Human Rights Watch: <https://www.hrw.org/news/2019/12/04/france-drops-plan-give-boats-libya>
- Kahraman, S. (2019, Ιούνιος 17). French naval presence in eastern Mediterranean not just about energy, *Ahval*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 20, 2021, από Ahval: <https://ahvalnews.com/turkey-france/french-naval-presence-eastern-mediterranean-not-just-about-energy>
- Kaskanis, A. (2020, Σεπτέμβριος 23). France aligns with Greece in the Eastern Mediterranean, *BrusselsMorning*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 26, 2021, από BrusselsMorning: <https://brusselsmorning.com/france-aligns-with-greece-in-the-eastern-mediterranean/4726/>
- Koszal, B. (2014). The Union for the Mediterranean in the policy of France and Germany *PRESSto, Rocznik Integracji Europejskiej*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 28, 2021, από PRESSto: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/rie/article/view/539/462>
- Macaron, J. (2020, Σεπτέμβριος 16). The French Initiative in Lebanon, Endgame and Challenges, *Arab Center Washington DC*. Ανάκτηση Οκτώβριος 19, 2021, από Arab Center Washington DC: <https://arabcenterdc.org/resource/the-french-initiative-in-lebanon-endgame-and-challenges/>
- Minelle, B. (2020, Οκτώβριος 25). Turkish president claims Emmanuel Macron ‘needs mental health treatment’ over his attitude to Islam , *skynews*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 26, 2021, από skynews: <https://news.sky.com/story/turkish-president-claims-emmanuel-macron-needs-mental-health-treatment-over-his-attitude-to-islam-12113938>
- Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. (2020). Terrorism: France’s International Action, *Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères*. Ανάκτηση Οκτώβριος 27, 2021, από Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/security-disarmament-and-non-proliferation/terrorism-france-s-international-action/>
- Organisation Internationale de la Francophonie. (2021). La Francophonie in brief, Ανάκτηση Νοέμβριος 21, 2021, από Organisation Internationale de la Francophonie: <https://www.francophonie.org>
- Paton, C. (2020, Φεβρουάριος 5). EU to sanction two Turkish state oil officials over illegal Mediterranean drilling, *NWORLD*. Ανάκτηση Οκτώβριος 3, 2021, από NWORLD:

- <https://www.thenationalnews.com/world/europe/eu-to-sanction-two-turkish-state-oil-officials-over-illegal-mediterranean-drilling-1.974556>
- Pierini, M. (2020, Ιούλιος 30). New Power Struggles in the Mediterranean, *Carnegie Europe*, IEMED Mediterranean Yearbook 2020. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 23, 2021, από Carnegie Europe: <https://carnegieeurope.eu/2020/07/30/new-power-struggles-in-mediterranean-pub-82403>
- refworld. (2017, Απρίλιος). Country Policy and Information Note Turkey: Gülenism, Ανάκτηση Νοέμβριος 14, 2021, από refworld: <https://www.refworld.org/pdfid/58e798354.pdf>
- Sipri. (2021, Μάρτιος 15). Trade registers, *SIPRI*. Ανάκτηση Νοέμβριος 1, 2021, από SIPRI: https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php
- Spiegel. (2012, Σεπτέμβριος 11). ‘Seventeen Countries Were Far Too Many’, *SPIEGEL International*. Ανάκτηση Νοέμβριος 12, 2021, από SPIEGEL International: <https://www.spiegel.de/international/europe/spiegel-interview-with-helmut-schmidt-and-valery-giscard-d-estaing-a-855127.html>
- Tanchum, M. (2020, Αύγουστος 25). Turkey Advances in Africa against Franco-Emirati-Egyptian Entente, *The Turkey Analyst*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 19, 2021, από The Turkey Analyst: <https://www.turkeyanalyst.org/publications/turkey-analyst-articles/item/646-turkey-advances-in-africa-against-franco-emirati-egyptian-entente.html>
- Tastekin, F. (2021, Μάιος 5). Turkey’s good words not worth much to Saudi Arabia, *Al-Monitor*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 5, 2021, από Al-Monitor: <https://www.al-monitor.com/originals/2021/05/turkeys-good-words-not-worth-much-saudi-arabia>
- Villegas, G. A. (2020, Μάρτιος). The Mediterranean Sea: maritime power, conflicts and strategies, *iee.es*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 18, 2021, από Instituto Español de Estudios Estratégicos: https://www.ieee.es/en/Galerias/fichero/docs_marco/2020/DIEEEM03_GUIABI_Mediterraneo-ENG.PDF
- Youssef, A. (2021, Δεκέμβριος 6). Turkey-Qatar relations: Friends through thick and thin, *Anadolu Agency*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 6, 2021, από Anadolu Agency: <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkey-qatar-relations-friends-through-thick-and-thin/2439871>